

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра методики викладання української та іноземних мов і літератур

НАВЧАННЯ УЧНІВ 10-ГО КЛАСУ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ
ЖАНРУ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

Кваліфікаційна робота
студентки 2-го курсу
освітнього рівня «Магістр»
освітньої програми «Теорія та методика навчання
української мови і літератури
та іноземної мови в старшій профільній школі»
Лози Владислави Олександрівни

Науковий керівник—
доктор педагогічних наук,
професор Олеся Любашенко

Рецензент —
кандидат педагогічних наук, доцент
Тамара Кавицька

«Допущено до захисту»
на засіданні кафедри
методики викладання української та іноземних мов і літератур
Протокол №12 від «28» травня 2024 року
Завідувач кафедри (підпис)
д. пед. н., проф. В'ячеслав ШОВКОВИЙ

Київ – 2024

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	4
ВСТУП.....	5
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
РОЗДІЛ I «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ЖАНРУ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ У СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ».....	14
1.1. Підходи до навчання наукового мовлення школярів.....	14
1.1.1. Опанування наукового стилю української мови в усній і писемній формах.....	14
1.1.2. Формування мовленнєвої компетентності в науковому стилі у десятикласників.....	16
1.1.3. Навчання наукового мовлення у класі філологічного профілю.....	19
1.1.4. Вітчизняний та іноземний досвід навчання наукового мовлення.....	22
1.1.5. Підходи до опанування наукового стилю української мови.....	25
1.2. Програмні вимоги та контент підручників у навчанні українського наукового мовлення учнів 10-го класу філологічного напрямку.....	27
1.3. Жанр наукової доповіді і його лінгводидактичні характеристики.....	33
Висновки до розділу I.....	38

РОЗДІЛ II «ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ 10-ГО КЛАСУ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ ЖАНРУ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ».....	40
2.1. Вибір навчального матеріалу для розвитку усного та писемного мовлення в жанрі наукової доповіді.....	40
2.2. Модель технології навчання жанру наукової доповіді у процесі формування мовленнєвої компетентності 10-класників у науковому стилі.....	47
2.3. Хід і результати впровадження навчальної технології на уроках української мови.....	50
Висновки до розділу II.....	80
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ	
ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Жанр наукової доповіді – ЖНД

Науковий стиль української мови – НСУМ

Мовленнєва компетентість — МК

ВСТУП

Опанування науковим стилем у середній школі є усталеною практикою європейської системи освіти. Науковий стиль мовлення потрібний школярам, щоб читати тексти про відкриття людства, володіти мовою наукового дослідження, користуватися підручниками, посібниками, інтернет-джерелами. Протягом навчання у старшій школі в Україні учні 10-11-х класів беруть участь в дослідницьких проєктах з різних предметів, у роботі Малої академії наук України, шкільних наукових змаганнях. У концепції НУШ передбачено, що учні повинні вміти використовувати науковий підхід, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти та аналізувати отримані результати [34, с. 11]. Крім того, відповідно до чинної навчальної програми старшої школи з української мови для профільного навчання учнів 10 та 11 класів філологічного напрямку загальноосвітніх навчальних закладів по завершенні навчання учні повинні розуміти вимоги до усних та писемних текстів у навчально-науковій сфері спілкування; демонструвати науковий погляд на мовні явища, працювати з науковою літературою[58].

Науковий стиль української мови (далі НСУМ) є складним та вимагає від автора-учня глибокого розуміння теми мовлення, а також високого рівня мовної культури та володіння специфічною лексикою й термінологією. Опанування НСУМ потребує вивчення великої кількості термінів, правил оформлення бібліографії, а також врахування вимог до логічної будови тексту та його структури. До того ж, існують різні підстили наукового стилю, такі як науково-навчальний, науково-публіцистичний, власне науковий тощо, які вимагають від мовця використання відповідної термінології та

особливостей висловлення, що ускладнює процес опанування цим стилем мовлення. Всі ці труднощі зумовлюють високий рівень вимог до учня та вимагають від нього систематичної практики та поглибленого вивчення наукових норм та стандартів.

Навчання наукового стилю різних мов присвятили свої праці: Лазаренко С. В.[40], Абрамова І. Г.[1]., Череповська Т. В.[54] та Падура М. Ф. [54]. У своїй статті «Особливості навчання науковому стилю мовлення іноземців на заняттях з української мови» Лазаренко С. В. звертає увагу на роль вивчення наукового мовлення у процесі формування мовної компетенції, аналізує особливості структури, лексики та синтаксису наукового стилю, а також розвиває методичні підходи до ефективного викладання його жанрів [40]. Абрамова І. Г. звертає увагу на значення розвитку мовних умінь і навичок, необхідних для вправного володіння науковим мовленням. Вона дослідила методи навчання, спрямовані на формування структурної логічності, чіткості та наукової точності у висловлюваннях учнів [1]. Череповська Т. В. розробила методичні матеріали для вчителів, які спрямовані на вдосконалення навичок учнів у написанні та виступах у науковому стилі[54]. Аналіз робіт цих дослідників підтверджує думку про те, що навчання наукового стилю є складним процесом, який потребує великої кількості знань, умінь та навичок самого вчителя.

В освітніх програмах української мови заплановано опанування таких жанрів наукового стилю, як рецензія, анотація, доповідь, реферат, тези, конспект [58]. Навчання жанру наукової доповіді (надалі ЖНД) є невід'ємною частиною навчальної програми 10-го класу, оскільки впливає на розвиток навичок дослідницької роботи, публічних виступів, критичного мислення та готує учнів до майбутньої наукової діяльності. Наукову доповідь як жанр у лінгводидактиці розглядали: Мельник Ю. Б. [44], Мартинова Р. Ю. [43], Маслова А. В.[43].

Увага до ЖНД не випадкова. Вона потрібна старшокласникам, щоб розвинути українське академічне мовлення, а також бути готовими до

подальшої самоосвіти. Тим, хто розпочне навчання в університетах після закінчення школи, такі знання забезпечать легку інтеграцію в освітнє середовище вищої школи. Тим, хто опановуватиме професії поза вищою школою, наукова доповідь послужить формою пояснення практичних інновацій, важливих фахових рішень, етапів професійного розвитку.

У класах філологічного напрямку школярі поглиблено вивчають такі предмети, як українська мова та література, зарубіжна література, іноземна мова (зазвичай англійська, німецька, французька або інші). Вони дозволяють учням глибше розуміти мову, літературу та культурні контексти, розвивати аналітичні та творчі навички, а також готують до подальшого вивчення гуманітарних наук у вищих навчальних закладах. Освітня програма з української мови для 10-класників передбачає, зокрема, такі завдання: виховання громадянина і патріота своєї держави, розвиток ціннісного ставлення до української мови як невід'ємної культурної складової, мотивацію для вивчення та майстерності володіння нею, готовність до обдуманого вибору майбутньої професії та отримання філологічної освіти у старших класах, виховання потреби в постійному самовдосконаленні через опрацювання еталонних літературних творів, користування словниково-довідковими джерелами для покращення мовлення, формування ключових та предметних компетентностей, зокрема, мовних та лінгвістичних, вміння сприймати, аналізувати та оцінювати мовні явища, розмежовувати варіанти норм та порушення. Також учні повинні навчатися мовленнєвим та комунікативним компетентностям через вивчення функціонально-стилістичної системи мови, розвивати уміння висловлювати свої думки, вести діалоги, аргументувати свої позиції та використовувати мовні засоби ефективно в різних сферах спілкування, зокрема і в науковому стилі.

Проте, незважаючи на програмні вимоги до володіння науковим стилем української мови, навіть у профільній філологічній школі для цих завдань виділено обмаль годин (10) [58, с. 54]. Навчання наукової доповіді заплановане окремим вузьким блоком, зокрема воно представлене виключно

в розділі монологічного мовлення [58, с. 56]. За такої кількості годин учні навряд чи встигнуть належно опанувати ЖНД, хоча й обрали рівень поглибленого різноаспектного вивчення мов і літератур. Сучасний вчитель має розуміти, що такої кількості часу недостатньо для якісного формування компетентності наукового мовлення української мови. Статті, монографії, посібники з навчання наукового стилю таких авторів як Бобер О. А.[4], Бронікова С. А.[4], Єгорова Т. Д.[4], Голобородько Є.П., Омельчук С. А.[14], Бульвінська О. І. [6], Семенов О. М. [61], Лазаренко С. В. 38], Абрамова І. Г. [1], Падура М. Ф., Череповська Т. В.[54], Онуфрієнко О. Г.[23], [51], [52] описують окремі аспекти, але не забезпечують цілісно процес опанування ЖНД старшокласниками, які обрали філологію як профільний напрям освіти. Таким чином, **актуальність теми дослідження** є переконливою.

Об'єктом дослідження є навчання українського мовлення в науковому стилі в 10-му класі філологічного напрямку.

Предметом дослідження є технологія навчання ЖНД на етапах письмової підготовки та усного виголошення в аудиторії.

Мета цього дослідження — обґрунтувати теоретико-методичні засади і розробити на їх підвалинах технологію навчання учнів 10-го класу філологічного напрямку жанру наукової доповіді.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) з'ясувати особливості наукового стилю і жанру наукової доповіді в лінгвістиці та методиці навчання;
- 2) визначити особливості навчання української мови в школах філологічного напрямку та практики використання наукового стилю школярами;
- 3) проаналізувати програмні вимоги до рівня знань учнів 10-го класу філологічного напрямку у вивченні українського наукового мовлення й ЖНД і порівняти їх із наповненням рекомендованих українських навчальних підручників;

4) розробити технологію навчання ЖНД для 10-го класу філологічного профілю;

5) проаналізувати результати впровадження технології і сформулювати методичні рекомендації для вчителя української мови.

Структура та обсяг роботи. Праця складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків А - Е. Загальний обсяг праці становить 122 сторінки.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основою цього дослідження є компетентнісний підхід у навчанні та системний підхід в узагальненні теоретичних положень і створенні технології навчання. *Компетентнісний підхід* дає змогу поставити перед собою мету розвитку конкретних навичок і умінь, які дозволять учням ефективно діяти в навчальному та науковому середовищі. *Системний підхід* дає змогу розглядати об'єкт дослідження як систему, що складається із взаємозалежних елементів, які взаємодіють між собою.

Зазначимо, що різні науковці мають різне уявлення про компетентнісний підхід в освіті. Наприклад, Нагач М. В. стверджує, що цей підхід стає все більш поширеним і є ключовою основою освітньої політики, яка реалізується як державою, так і міжнародними організаціями, підкреслює важливість досвіду, навичок і компетенцій на основі наукових знань[49]. Коваль Л. В. вважає, що компетентнісний підхід в професійно-педагогічній освіті можна розглядати як модернізацію змісту освіти та орієнтацію на формування базових компетентностей [29, с.46]. Химинець В. В. розглядає компетентнісний підхід як спрямованість освітнього процесу на формування ключових та предметних компетентностей особистості[72]. Нагорна Н. В. підкреслює, що компетентнісний підхід в освіті забезпечує розв'язання життєвих проблем і виконання різних функцій і ролей[50].

У цьому дослідженні *компетентнісний підхід* — це зосередження на розвитку низки компетентностей, які необхідні для ефективної діяльності у визначеній предметній галузі з метою підготовки особистості до життя та праці в сучасному суспільстві. Він зумовлює створення технології для опанування ЖНД, передбачає вміння учнів використовувати наукову

лексику, метафори, фразеологічні звороти, створювати тексти наукового стилю, логічно та послідовно висловлювати інформацію, працювати з науковими джерелами.

Системний підхід є категорією, яка не має єдиного визначення через її широке і неоднозначне тлумачення. У літературі зустрічаються такі різні тлумачення та визначення системного підходу:

- 1) інтеграція та синтез різних аспектів явища чи об'єкта (Холл А. Д.)[76].
- 2) загальнонаукова методологічна концепція, особлива стратегія наукового пізнання і практичної діяльності, яка зорієнтовує на розгляд складних об'єктів як деяких систем (Йолон П. Ф.)[53].
- 3) спосіб дослідження, за якого в явищі виокремлюють складники, що розглядаються в системній єдності (Ковалів Ю. І.)[42].

У цьому дослідженні *системний підхід* використано для всебічного аналізу об'єкта дослідження, визначення елементів навчального процесу, етапів реалізації навчальної технології, теорії і практики її застосування. Цей підхід сприяє розумінню дидактичних явищ і відтворенні їх у моделі навчального процесу. Такий підхід спрощує поетапне дослідження наукового мовлення як об'єкта навчання, починаючи з основ та поступово переходячи до більш складних аспектів.

Крім вищезазначених, до методологічних засад магістерської роботи належать: Закон України «Про повну загальну середню освіту» (№463-IX від 16.01.2020)[25], навчальна програма з української мови для профільного навчання учнів 10-го класу загальноосвітніх навчальних закладів філологічного напрямку [58], положення педагогіки, лінгводидактики, психології про розвиток мовлення дітей та підлітків.

Методологія дослідження реалізована на теоретичному і практичному рівнях. *Теоретичний рівень* нашої роботи пов'язаний з глибоким аналізом наявної інформації, проникненням у сутність досліджуваних явищ, тому для цього рівня дослідження ми обрано такі методи:

- 1) *синтез* для дослідження ЖНД як невід'ємної частини вивчення українського наукового мовлення в навчальній системі учнів старшої школи;
- 2) *абстрагування* для фокусування фокусувалися на найважливіших аспектах навчання ЖНД;
- 3) *індукцію* для спостереження за окремими явищами і класифікації їх у групи, наприклад, у процесі виокремлення лінгводидактичних характеристик наукового мовлення.
- 4) *дедукцію* для підтвердження припущення про недостатній рівень володіння науковим стилем у старшокласників на основі відповідей в опитуванні.

Практичний рівень цього дослідження пов'язаний з планування уроків, створення опитувальників, реалізації системи вправ та завдань на основі попередньо отриманих знань і перевірки його ефективності. На цьому етапі використано такі методи:

- 1) *спостереження* – для збирання фактів щодо рівня знань учнів 10-го класу та умов їхнього навчання, для апробування технології навчання, для виявлення прогресу учнів у науковому мовленні;
- 2) *впровадження*, яке полягало у створенні навчального середовища для учнів 10-го класу, плануванні і проведенні уроків, проведенні опитувань, бесідах із класом і вчителями;
- 3) *опитування*, за допомогою якого вдалося простежити подібність та розбіжність у результатах рівнів знань учнів на початку, в кінці та під час апробації навчальної технології.

У цьому дослідженні використано наукові терміни, зокрема такі.

Науковий стиль української мови - функціональний різновид літературної мови, спеціально адаптований для використання в науковій та освітній сферах з метою пізнання та передачі інформації [16, с. 42].

Наукова доповідь - форма презентації наукових результатів на науковому заході з метою залучення учасників до обговорення та дискусії. [65, с. 53]

Мовленнєва компетентність школяра — це сукупність мовних знань здатність сприймати й, розуміти усний чи написаний текст, оцінювати його зміст і відтворювати його елементи, переказувати і творчо доповнювати, мовити в різних жанрах, реалізовувати комунікативну мету в аудіюванні, читанні, говорінні й письмі; використовувати засоби різних стилів, контролювати грамотність висловлювання[39].

Дослідження здійснювалося на чотирьох етапах відповідно до плану магістерської роботи.

Етапи дослідження:

- на етапі 1 (жовтень 2023 – грудень 2024) – читання, аналіз літератури про ЖНД, особливості навчання ЖНД, можливості навчальних програм та підручників, проектування навчальної технології;
- на етапі 2 (січень 2024 – лютий 2024) – проведення опитування в учнів 10-го класу, визначення принципів і методів проведення уроків навчання ЖНД в 10-му класі, розробка навчальної технології;
- на етапі 3 (лютий 2024 – квітень 2024) – розробка комплексу вправ та завдань для навчання учнів 10-го класу ЖНД, проведення уроків з написання та виголошення наукової доповіді;
- на етапі 4 (квітень 2024- травень 2024) – проведення фінального опитування учнів 10-го класу, формулювання висновків, методичних рекомендацій учителям для їх проведення, оформлення тексту опису дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ЖАНРУ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ У СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ

У першому розділі здійснено огляд наукових досліджень та виокремлено підходи до навчання наукового мовлення учнів шкіл, проаналізовано програмні вимоги та зміст підручників з української мови учнів 10-го класу філологічного напрямку та особливості навчання ЖНД як жанру наукового мовлення. Оцінено методичний потенціал опанування наукового стилю української мови та ЖНД у старшій профільній школі.

1.1. Підходи до навчання наукового мовлення школярів

Навчання письмового наукового мовлення учнів здійснюється в процесі засвоєння необхідного комплексу знань, мовних умінь та комунікативних навичок. Цей комплекс є мовленнєвою компетентністю (далі МК). Вона необхідна учням необхідний для створення письмових текстів, які служать засобом взаємодії як у майбутньому професійному оточенні, так і в щоденному житті. Процес навчання наукового письма включає засвоєння основ словотвору та вивчення різних мовних засобів для вираження ідей у зв'язаній формі. Таким чином, опанування писемною мовою передбачає системний підхід, який охоплює орфографію, лексику, граматику та стилістику мови, сприяючи розвитку загальних та комунікативних компетенцій. До ключових елементів МК входять навички організації та структурування мовного твору, а також вміння вибирати відповідні лексичні і граматичні засоби.

1.1.1.Опанування НСУМ в усній і писемній формах. Усна форма НСУМ призначена для сприйняття й продукування текстів і використання інтонації, темпу вимови та пауз. Обмеженість можливості повернутися до вже сказаних слів змушує мовця одночасно мислити і висловлювати свої думки, що створює значні труднощі у формуванні МК.

Усне наукове мовлення може бути попередньо підготовленим (доповідь, лекція) або непідготовленим (розмова, бесіда). Підготовлене усне висловлення характеризується чіткою структурною організацією, тоді як непідготовлене відзначається спонтанністю, у якій висловлювання формуються порціями, з'єднаними паузами або заповнювачами пауз для обдумування наступного висловлювання.

Щоб створити приємне враження, важливо використовувати інтонацію, яка є змістовною, образною, виразною та зрозумілою, а також мелодійну мову. Різноманітність тональних відтінків, чистота і ясність тембру, гнучкість, рухливість, адаптивність, емоційна насиченість фрази та сугестивність грають важливу роль у створенні індивідуального інтонаційного стилю. Чітка вимова слів свідчить про внутрішню дисципліну, тоді як нечітка може вказувати на невпевненість. Голосне та поспішене мовлення може створювати враження нав'язування певної позиції, у той час як тихе та повільне може заважати сприйманню змісту. Поєднання інтонаційних елементів, таких як інтенсивність голосу, різнотемпова структура фраз, емотивні інтонації та інші, визначає індивідуальний інтонаційний стиль.

Для учнів 10-го класу таке різнобічне опанування НСУМ може бути складним зокрема через обмеженість навчальних ресурсів, використовуваних на уроках з української мови. На наш погляд, вчителю української мови у 10-му класі профільного рівня філологічного профілю варто користуватися додатковими джерелами інформації для учнів, спонукати їх до наукового пошуку, мотивувати до вправлення в усному та писемному мовленні, розвивати вміння відбору лексичного матеріалу та стильової диференціації.

Крім того, важливо також вивчати особливості створення наукової презентації задля створення можливості чіткого та зрозумілого донесення висловлюваної інформації.

Мовна освіта в Україні має на меті виховання грамотного і компетентного мовця в усіх сферах суспільного життя. Здатність сприймати і розуміти почуте чи прочитане, вміння викладати його зміст, правильно формулювати думки, висловлювати їх в усній і письмовій формі повинні формуватися у всьому жанрово-стильовому розмаїтті української мови.

Розвиток мовлення тісно й органічно пов'язаний з інтелектуальним розвитком особистості. Саме тому майже всі провідні психологи і педагоги надають великого значення інтелектуальному розвитку учнів засобами наукової мови. Вивчення мови на різних рівнях є джерелом різноманітних знань та інструментом мислення, мови і розвитку.

Наукове мовлення в школі — це інструмент для розвитку критичного і творчого мислення, пізнавальної активності й духовного збагачення дітей. Для того, щоб школярі досягли відповідного рівня інтелектуального розвитку, вони повинні добре володіти науковою термінологією, обґрунтовувати думки логічно, послідовно, переконливо, читати й розуміти науковий текст. Сучасна українська школа тісно співпрацює з Малою академією наук України, тому в науково-методичних джерелах, зокрема в навчальному посібнику «Основи наукового мовлення» та праці Карпенко А.А. «Технологія критичного мислення як засіб розвитку обдарованості молодших школярів», спостерігається значне зростання інтересу до навчання наукового письма та наукової термінології.

Голенко В. М. вважає, що мислення становить єдину вісь із мовою і мовленням. Мислення об'єктивується в мові та мовленні. При цьому мовлення є способом, а мова — засобом вираження думки та її буття. Тому розвиток наукового мовлення неможливий без розвитку наукового мислення [13].

1.1.2. Формування МК в науковому стилі у десятикласників.

Важливо зазначити, що учні десятого класу є підлітками, що передбачає врахування важливих аспектів їх психофізіологічного розвитку для навчання науковому стилю. Підлітковий вік - це період активного когнітивного розвитку. Савчин М. В. та Василенко Н. П вважають, що саме в підлітковому віці розвиваються мислення, пам'ять, сприйняття, уява і міркування. Ці когнітивні здібності сприяють швидкому накопиченню знань та розвитку абстрактного мислення, логічної пам'яті та метакогнітивних навичок[62, 121]. Також ці дослідники зазначають, що формальне навчання в підлітковому віці характеризується відокремленням форми знань від їхнього змісту. Це означає, що підлітки вміють виявляти причинно-наслідкові зв'язки незалежно від конкретного завдання. Вони мають бажання системно досліджувати закономірності та фактори, що впливають на події, що допомагає їм розвивати гіпотетичне та дедуктивне мислення. Абстрактне мислення використовує поняття для розпізнавання особливостей розумового процесу, що стимулює пізнавальну діяльність. Підлітки навчаються аналізувати завдання, висуваючи гіпотези та перевіряючи їх, що розвиває їхні навички планування та прогнозування.

Розвиток цих здібностей є основою абстрактного мислення підлітків. Підлітки можуть розглядати різноманітні комбінації змінних при пошуку рішень, формулювати припущення про взаємозв'язки між ними та комбінувати та розподіляти змінні дедуктивним шляхом. Проте не всі підлітки та дорослі здатні мислити на рівні формальних операцій, особливо у незнайомих ситуаціях, коли вони часто використовують конкретні судження замість припущень.

Такі психологи, як Држевецькі І. А., Поліщук В. М. та Кутішенко В. П. ([20], [56], [37]) пояснюють, що розумовий розвиток підлітків ще не досягає рівня формального процедурного мислення, але включає більш ефективне використання механізмів обробки інформації, розробку складних стратегій для різних типів завдань та аналіз ефективного отримання та зберігання

інформації. Підлітки розвивають виконавчі функції вищого рівня, такі як планування та прийняття рішень, та проявляють більшу гнучкість у виборі методів виконання різних завдань. Вони мають ширший спектр сценаріїв для вирішення проблем та здатність використовувати інформацію з різних соціальних сценаріїв. Підлітки також схильні до експериментування та демонструють широкі пізнавальні інтереси, прагнучи перевірити все на власному досвіді та особисто переконатися в істинності чи хибності інформації та ідей. Хоча ця схильність до експериментування може зменшитися у другій половині підліткового віку, з'являється більша довіра до досвіду інших, базована на раціональному ставленні до його джерела.

У підлітковому віці розвивається абстрактне мислення, яке необхідне для розуміння складних концепцій у шкільних предметах, таких як математика, фізика та хімія. Ці предмети потребують від учнів вищого рівня пізнавальної активності та мисленнєвого напруження. Засвоєння наукових понять вимагає нових методів навчання, спрямованих на розвиток теоретичного мислення. Такий тип мислення, як вважає Ж. Піаже, є абстрактним і базується на формальних операціях. У порівнянні з молодшими класами, де більше уваги приділяється конкретним фактам, підлітки більш схильні розглядати різні аспекти як можливі варіанти[73].

Іноді підлітки можуть відчувати труднощі в процесі мислення і не завжди мають добре розвинені такі процеси як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Вони часто фокусуються на деталях і другорядних фактах, не завжди здатні виділити головне або зробити необхідні узагальнення. Їм може бракувати критичності для оцінки власної розумової діяльності, що може проявлятися в охочості переосмислити свої завдання. Підлітки вдосконалюють мовні навички, розширюють словниковий запас і прокладають шлях до словесної творчості. Молодші підлітки вже можуть складати плани усного та писемного тексту, тоді як старші підлітки розробляють план виступу та дотримуються його, намагаючись правильно та ефективно висловлюватися в різних ситуаціях.

У підлітковому віці розвивається власне мовлення, яке часто відображає їхній особистий досвід інакше, ніж у дорослих. Вони можуть використовувати мовний максималізм і сленгову лексику, не завжди дотримуючись мовної культури. Це відбувається через їхній пошук адекватних форм вираження для нового досвіду, який вони сприймають як невідповідність їхньому власному «я». В цьому віці формуються мовно-логічне мислення, монологічне, діалогічне та писемне мовлення. Індивідуальні стилі інтелектуальної діяльності стають стійкими, а пізнавальні процеси набувають своєї власної форми.

1.1.3. Навчання наукового мовлення у класі філологічного профілю.

Вибір профілю є важливим питанням для подальшого навчання підлітків. Одне із ключових завдань загальноосвітньої школи полягає у тому, щоб виховати учнів з любов'ю до праці, надати умови для їхнього самовизначення у житті та кар'єрі, і сформувати готовність до свідомого вибору і освоєння майбутньої професії.

Підготовка учнів до вибору профілю навчання розподіляється на три етапи: пропедевтичний, основний і завершальний. Пропедевтичний етап означає визначення освітніх потреб учнів, що закінчили 7-й клас, за допомогою попередньої діагностики, урахування бажання їхніх батьків та основні мотиви майбутнього вибору. Основний етап (для восьмикласників) включає навчання способам вибору профілю навчання, психолого-педагогічну діагностику, оцінку нахилу до певного напрямку освітньої діяльності, а також виявлення основних проблем у виборі профілю. Завершальний етап (для дев'ятикласників) включає аналіз відповідності між можливостями учня та вимогами обраного профілю, оцінку готовності учня до прийняття рішення, а також обговорення переваг та недоліків обраного напрямку за участю учня, батьків та вчителів.

Трубачева С. Е. запевняє, що створення профільних класів у старшій школі спрямоване, передусім, на те, щоб якомога точніше спрямувати учнів

на майбутню професію, підказати правильний освітній шлях та зорієнтувати на свідомий і відповідальний вибір майбутнього. Профільна освіта в Україні є формою диференційованого навчання, яка допомагає готувати старшокласників з урахуванням їхнього професійного самовизначення, інтересів, здібностей та особистісних якостей [69].

На вибір профілю впливає багато різноманітних факторів, таких як інтереси учнів та їхніх батьків, кадрові та матеріальні можливості школи, а також ринок праці. Так, скажімо, одна з учениць, що обрала філологічний профіль, повідомляє: *«Я обрала філологічний профіль, бо це дозволить мені краще підготуватися до ЗНО, адже тут по 4 години мови й літератури»*, інша - : *«Я обрала філологічний профіль і не шкодую, бо хочу далі навчатися на перекладача»*, також є такий коментар: *«Я хотіла вступити на юридичний профіль, але батьки наполягли на вивченні іноземних мов, тому після школи вступатиму на міжнародне право»* [59].

Аналізуючи відповіді учнів, можемо зробити висновок, що філологічний профіль обирають ті учні, які хочуть мати якісні філологічні знання, адже хочуть отримати високі бали ЗНО чи використовувати отримані знання у своїй подальшій професійній діяльності. Проте зустрічають випадки, коли учні обирають філологічний профіль не з власного бажання.

10-класники профільного філологічного напрямку часто вже є членами МАН та працюють над дослідженнями, а отже вже зараз потребують додаткової інформації чи спроби її публічної презентації. Проте вони не мають достатньо досвіду у системному створенні наукового тексту в письмовій формі та його усній презентації. Важливість опанування ЖНД учнями 10-го класу підтверджується також тим, що багато учнів цієї вікової категорії можуть потерпати від морального навантаження, яке пов'язане з вибором профілю, професійною орієнтацією, емоційних коливань. У цей період важливо створювати сприятливе навчальне середовище, яке сприяє розвитку індивідуальних здібностей та інтересів кожного учня. Якщо учень 10-го класу буде мати можливість здійснити дослідження у цікавій йому

сфері, розкрити свій потенціал у науковій чи інших галузях, ефективно презентувати свій погляд/думку/інновацію та бути почутим, це може не тільки допомогти йому впоратися з моральним навантаженням, а й відчутти власну цінність, впевненість у своїх ідеях та, імовірно, дасть можливість для втілення якогось проєкту у майбутньому. Крім цього, подібний втілений проєкт може виявитися корисним та навіть необхідним на рівні країни, особливо, якщо буде стосуватися, наприклад, енергетики чи військового, медичного напрямків або зорієнтований на привернення уваги громадськості до подій в Україні. - перенесено

Основне завдання вчителя – навчити учнів культури наукового мовлення і мислення, тобто вмінню правильно добирати і застосовувати елементи мовної системи, які найбільше сприяють досягненню цілей уроку наукового мовлення. У наш час, у зв'язку з останніми змінами в освіті, які зазначені в Законі України «Про повну загальну середню освіту» (№463-IX від 16.01.2020) [25] та концепції НУШ [34] в центрі освітнього процесу мають бути учні. Карпенко А. А. зазначає, що від їхньої творчої активності на уроці, вміння міркувати, обґрунтовувати свої думки, спілкуватися науковою мовою з учителем та однокласниками залежить їхня здатність свідомо опановувати шкільну програму.

У наукових джерелах часто оперують поняттям «наукова творчість». Зокрема Мигаль В. Д. говорить, що наукова творчість включає створення нових концепцій та теорій, що відкривають нові можливості для технічного прогресу та вдосконалення різних сфер практичної діяльності. Розробка наукових понять та теорій передбачає глибокий аналіз явищ, уважне їх порівняння та узагальнення, часто з використанням непередбачених підходів. Основною умовою наукової творчості є здатність переосмислити картину досліджуваних явищ з нового ракурсу [46, с. 43-44, 93]. Наукова творчість старшокласників філологічного профілю відбувається здебільшого на уроках мови й літератури, в роботі МАН, гуртків, шкільних факультативів та учнівських конференцій. Так, наприклад, протягом останніх років було

проведено (або заплановано) такі наукові заходи з української мови та літератури:

1. I Наукова учнівська конференція «Філологія очима учнів», 27.04.2021 (<https://nupp.edu.ua/event/i-naukova-uchnivska-konferentsiya-filologiya-ochima-uchniv.html>)

2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Відомі українці: Олена Пчілка», 19-21.06.2024 (<https://man.gov.ua/online-projects/proyekti-do-175-richchya-vid-dnya-narodzhennya-oleni-pchilki>)

3. Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, відділення філології, секція «Українська мова», 15.05.2023 (<https://man.gov.ua/contests/olympiad/konkurs-zahist-naukovo-doslidnitskih-robit-uchniv-chleniv-man/sections/perelik-sekcij-ta-oriyentovni-naukovi-napryami>)

4. Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, відділення літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства, секція «Українська література», 15.05.2023 (<https://man.gov.ua/contests/olympiad/konkurs-zahist-naukovo-doslidnitskih-robit-uchniv-chleniv-man/sections/perelik-sekcij-ta-oriyentovni-naukovi-napryami>)

5. Конкурс учнівських проєктів «Від мови – до ідентичності та традицій» для учнів 9–11 класів, 23-27.10.2023 (https://znayshov.com/News/Details/tyzhden_ukrainskoi_pysemnosti_ta_movy_Y_aki_zakhody_zaplanovani_u_stolytsi)

Таким чином, наукове мовлення необхідне старшокласникам, щоб стимулювати розумову діяльність, підтримувати інтерес до наукових проблем філологічної сфери, розвивати усне і писемне наукове мовлення та використовувати грамотно наукову термінологію. Тому старшокласникам, які обрали філологічний профіль, необхідно якісно оволодіти науковим стилем української мови. У цьому процесі вони зіштовхуються з

використанням технологій розвитку критичного мислення та інтерактивного навчання на заняттях.

1.1.4. Вітчизняний та іноземний досвід навчання наукового мовлення. Важливість завдання вивчення наукового стилю вимагає від старшої профільної школи впровадження освітніх підходів, які розвивають компетентності, необхідні для наукового мовлення, самостійного навчання, критичного мислення, самоусвідомлення та самореалізації в різних видах наукової творчості. Нещодавні дослідження, зокрема роботи таких дослідників, як Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. ([5]), Кучеренко І. А. ([38]), Підласий І. П. ([66]), Савич Л. П. ([61]), Онищук В. О. , Сорокін М. А., Махмутов М. І. та інших ([22]) показали, що ефективність уроків з української мови гарантується високим науково-теоретичним рівнем їхнього змісту. Науковий рівень змісту курсу української мови переважно залежить від добору вчителями наукових текстів філологічного напрямку, представлення теоретичних знань із дотриманням норм наукового стилю української мови. Наприклад, автори видання «Основи наукового мовлення» вважають, що для того, щоб учень мав належний рівень інтелектуального розвитку, йому необхідно володіти науковою мовою. Для цього вчитель зобов'язаний добирати тексти з відповідною науковою лексикою та термінологією [4]. У свою чергу Петухова О. А. дотримується думки, що мислення та мовлення тісно пов'язані між собою і, в першу чергу, важливо розвивати наукове мислення, і це є головним завданням вчителя[55]. Карпенко А. А. акцентує увагу на тому, що учень є центром навчально-виховного процесу. Відповідно, лише за умови, що учень на уроці буде брати активну участь у виголошенні своєї думки, використовуючи наукову мову, він зможе опанувати навчальну програму та особливості використання наукового стилю[28].

Голобородько Є. П. та Омельчук С. А. вважають, що навчання наукового стилю старшокласників вимагає: організації навчального матеріалу, креативності практичних завдань і вправ у жанрах наукової

доповіді, довідки, поєднання засвоєння теоретичних знань про мову, орфографію і пунктуацію в писемних наукових жанрах з розвитком усного і писемного мовлення учнів, правильного вибору типу навчання та відповідної структури, використання сучасних методів навчання, елементів наукової організації праці [14; с. 22].

У навчальному посібнику «Основи наукового мовлення» автори (Бобер О.А., Бронікова С.А., Єгорова Т.Д.) зазначають, що наукове мовлення в українській мові має багато морфологічних і синтаксичних особливостей, які проявляються переважно у використанні спеціальної термінології при вивченні іменників, прикметників, числівників, займенників, певних дієслівних форм, простих і складних речень з прямим порядком слів тощо.

Для розвитку інтелектуального рівня, наукового мовлення, критичного мислення та творчих здібностей кожного школяра вчителю необхідно здійснювати раціональне керівництво та правильно добирати традиційні та нестандартні методи і прийоми навчання на уроках української мови. Це переконливо доводить Карпенко А. А. [28].

Цікавим є досвід у навчанні наукового мовлення в інших країнах. Дослідження в цій галузі здійснювали Бульвінська О. І.[6] та Білоус І. І.[3]. Вони зазначають, що зарубіжний досвід навчання наукового стилю має свої власні особливості та методики, які сприяють формуванню вмінь та навичок учнів у цій сфері, це зокрема:

- Активна участь в дослідницьких проєктах: У багатьох зарубіжних школах та університетах студентам надається можливість брати участь у дослідницьких проєктах, де вони збирають дані, аналізують інформацію та публікують свої результати. Це допомагає студентам та учням засвоїти наукові методи дослідження та вчитися писати наукові статті [3], [6].
- Менторство та керівництво: Учні часто працюють під керівництвом досвідчених вчених, які допомагають їм у написанні та редагуванні

наукових робіт, використанні відповідної літератури та методологій дослідження[6].

- Подання конференційних доповідей: Студенти та молоді вчені часто беруть участь у наукових конференціях, де представляють свої дослідження та спілкуються з колегами зі своєї галузі. Це дає їм можливість вдосконалити навички публічного виступу та наукового представлення[6].
- Використання інтерактивних засобів: Сучасні технології дозволяють створювати інтерактивні навчальні матеріали, які сприяють кращому засвоєнню наукового матеріалу. Вони можуть включати в себе відеолекції, вправи для самоперевірки, інтерактивні тести та інше[3].

У цілому, зарубіжний досвід навчання наукового стилю акцентується на практичних вправах, інтерактивності та співпраці з досвідченими науковцями, що сприяє більш ефективному засвоєнню та розвитку студентів. Такий всеохопний підхід дозволяє розвинути як наукове мовлення, так і наукове мислення.

Огляд наукових джерел, порівняння методів та підходів до розвитку наукового мовлення в Україні та за кордоном демонструють відмінність: НСУМ мовлення в Україні учні опановують більшою мірою позааурочно, наприклад в роботі МАН і конференціях. У той час, як у зарубіжних школах ця практика є звичною на уроках.

На наш погляд, в українське профільне навчання філологічного напрямку слід інтегрувати як прогресивний вітчизняний досвід навчання наукового стилю мови, так і адаптувати найкращі іншомовні зразки учнівської діяльності. За таких умов школа зможе реалізувати різні підходи в навчанні наукового стилю старшокласників.

1.1.5. Підходи до опанування НСУМ.

Дослідницький підхід. Він у навчанні означає, що учні виступають у ролі дослідників. Вони, керуючись як своїм власним бажанням, так і підтримкою викладача, самостійно визначають проблеми, формулюють гіпотези та розробляють стратегії для їх вирішення. Вінтюк Ю. В. зауважує, що цей метод навчання спонукає студентів аналізувати, порівнювати та оцінювати результати своїх досліджень, робити узагальнення та виводити основні ідеї самостійно, а не приймати їх готовими. Отже, основна мета полягає у тому, щоб студенти засвоїли всі етапи процесу пізнання як активні учасники навчання[11, с. 33]

Інтегрований підхід. Такий підхід передбачає залучення матеріалів з різних наукових дисциплін допомагає учням розширити свій кругозір та розвинути універсальні навички мовлення, які можна застосовувати в будь-якій галузі. Перевагами цього підходу є:

- міжпредметність (використання наукового мовлення в контексті інших предметів дозволяє учням бачити його застосування в реальних ситуаціях. Крім того, інтегрований підхід дозволяє поєднати наукове мовлення з такими предметами, як: мова, література, історія або математика);
- розвиток критичного мислення (інтегрований підхід вимагає від учнів аналізувати та оцінювати інформацію);
- практичність (учні вивчають наукове мовлення, застосовуючи його в практичних ситуаціях);
- розвиток комунікативних навичок (участь у проєктах, дискусіях та інших колективних діях сприяє розвитку навичок спілкування та виступу перед аудиторією).

Інноваційний підхід. Загалом, інноваційний підхід у розвитку наукового мовлення полягає у використанні сучасних методів і технологій, спрямованих на активізацію навчального процесу та стимулювання

зацікавленості учнів, проте можемо виокремити наступні важливі аспекти цього підходу:

- використання інтерактивних технологій (використання комп'ютерних програм, онлайн-ресурсів та мультимедійних матеріалів може зробити процес навчання наукового мовлення більш цікавим і ефективним);
- проєктне навчання (Цей підхід стимулює самостійність, творчість та глибоке розуміння теми);
- інтерактивні методи навчання (Наприклад, гра-симуляція наукової конференції може сприяти вивченню наукового мовлення та підвищити мотивацію до навчання);
- співпраця з використанням ІТ-засобів (колаборативні онлайн-платформи, такі як Google Docs або Microsoft Teams, дозволяють учням спільно працювати над проєктами та документами, обмінюватися ідеями та відгуками, що сприяє розвитку комунікативних та колективних навичок)

Особистісно-орієнтований підхід. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні наукового мовлення ставить учня в центр навчального процесу, враховуючи його індивідуальні особливості, потреби, інтереси та здібності. Основна ідея полягає в тому, щоб створити таке навчальне середовище, яке б підтримувало самореалізацію учнів, сприяло їхньому особистісному зростанню та розвитку креативності. У використанні цього підходу важливими є наступні аспекти:

- індивідуалізація навчання (кожний учень унікальний, тому навчальна програма має бути адаптована до його потреб і рівня знань);
- активна участь учня (залучення учнів до самостійної роботи, пошукової діяльності, колективного обговорення та співпраці)

сприяє активізації їхнього навчання та розвитку наукового мовлення);

- формування метапредметних умінь;
- створення сприятливого навчального середовища;
- розвиток самооцінки та саморефлексії (учні мають навчитися визначати свої сильні та слабкі сторони у використанні наукового мовлення, встановлювати власні цілі та шляхи до їх досягнення, а також аналізувати ці досягнення та вдосконалювати свої навички).

Наукове підґрунтя використання таких підходів у практиці навчання старшокласників наукового мовлення забезпечує різні методичні пропозиції уроків, комплексів завдань, створення навчальних технологій з урахуванням профільного інтересу учнів.

1.2. Програмні вимоги та контент підручників у навчанні українського наукового мовлення учнів 10-го класу філологічного напрямку.

Профільне навчання покликане створювати умови для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення і передбачає набуття навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності. У чинній освітній програмі для старшої школи профільного рівня зазначено, що «особливістю профільного навчання з української мови є інтенсивний мовний та інтелектуальний розвиток старшокласників, їх творчого мислення, уяви, мовного чуття і мовного смаку, усвідомленої позитивної мовної поведінки, мовнокомунікативних умінь, творчих здібностей, формування навичок самостійної навчальної діяльності, мовленнєвого самовдосконалення, що значною мірою впливають на якість опанування інших шкільних предметів, визначають досягнення у майбутній професійній сфері, сприяють соціальній адаптації» [програма, с.4]. Таким чином перераховано, що важливими аспектами у навчанні учнів старшої школи є розвиток тих мовнокомунікативних умінь, які у майбутньому дозволять учневі розвинути не тільки мовний смак, а й стане приводом до

самовдосконалення, самонавчання, вплине на подальше опанування шкільних предметів та буде сприяти досягненням у професійній сфері. Це означає, що розвиток умінь учнів вправлятися у науковому стилі є важливим завданням вчителя. Зокрема, одними із завдань профільного навчання є формування дослідницької компетентності та навичок самостійної філологічної роботи з текстами різних стилів та жанрів [програма, с.6].

Філологічний профіль освіти покликаний розвивати в учнів не тільки вміння працювати з готовими текстами, а і самостійно їх створювати. Так учні старшої школи опановують жанрову різноманітність текстів, вправляються у їх написанні та, зокрема, їх презентації, інтерпретують наукові тексти, адже великий вплив на сприйняття тієї чи іншої інформації здійснює саме спосіб її тлумачення.

У 10-му класі вивчення наукового стилю є доречним і необхідним. Саме у цей період учні ще не мають надмірного навантаження у вигляді підготовки до ЗНО/НМТ, важливих підсумкових іспитів, тому активно беруть участь у шкільних конференціях, роботі МАН. Це дає їм змогу набути досвіду, вдосконалити наукове мовлення, щоб чітко та раціонально демонструвати свою думку, здійснювати науковий пошук та робити критичний аналіз отриманої інформації, орієнтуватися у структурі наукових робіт, що стане корисним у вищому навчальному закладі та подальшій науковій діяльності. Крім того, ЖНД передбачає презентацію результатів, отриманих у ході дослідження, відповіді на запитання та можливу подальшу дискусію. Такий перебіг подій передбачає вміння відтворювати та презентувати інформацію, доносити свою думку до слухача, адекватно вирішувати конфлікти, будувати науковий діалог.

В освітній програмі 10-го класу з української мови профільного рівня передбачено вимоги до оволодіння науковим стилем мовлення. Ці вимоги стосуються форм і методів роботи, лексики мовленнєвих умінь. Зокрема, чинна навчальна програма містить такі мету та завдання навчання української мови в 10-му класі: опанування виражальних засобів

розмовного, наукового стилів мовлення (програма, с. 24). Також цей документ пропонує наступні форми та методи роботи з учнями: поглиблене опрацювання теоретичних питань мовної структури (реферати, наукові доповіді), самостійне вивчення навчальної літератури, робота з довідниковими джерелами, в т. ч. лінгвістичними, філологічними Інтернет-ресурсами, підготовка повідомлень, доповідей на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступів у науковому стилі та їх оцінкою [програма, с. 26].

Пропонуємо до розгляду вимоги щодо мовної, лінгвістичної, змістової лінії оволодіння українською мовою учнями 10-го класу філологічного напрямку. Програма містить вимоги щодо реалізації цих ліній навчання та системи знань, вмінь і навичок учнів. Згідно з ними, учень: виконує творчу роботу та готує повідомлення за результатами власного наукового пошуку, визначає стилістичні функції прислівника в текстах наукового стилю і пояснює їх, характеризує особливості наукового стилю та його використання, трансформує текст одного стилю в інший, розрізняє науково-навчальний та науково-популярний стилі, бере участь у різних формах дискусій та виступає на конференціях; складає плани наукових статей та рефератів, готує реферати, тези, рецензії та доповіді з різних навчально-наукових тем; виконує редагування наукових текстів, здійснює пошукові дослідження та бере участь у дослідницьких проєктах, проводить бібліографічну роботу з використанням сучасних інформаційних технологій, володіє основними способами інформаційної переробки тексту, складає таблиці та схеми на основі наукового тексту; дискутує та веде конструктивний діалог з іншими, дотримуючись правил мовленнєвого етикету; переказує тексти різних стилів мовлення, враховуючи їхню структуру та авторський задум (таблиця 1, додаток В).

Змістовим матеріалом для реалізації цих вимог є: наукова та застаріла лексика, інтернаціоналізми в науковому стилі, наукова, публіцистична і офіційно-ділова фразеологія, аббревіатури, дієприкметники та дієприслівники

в наукових текстах (історія, географія, біологія, фізика). Також чинна програма передбачає роботу з основними ознаками наукового стилю, його підстилями, читанням, конспектуванням та написанням наукових текстів, а також бібліографічний пошук. Окремо програма виділяє доповідь у науковому стилі як змістовий матеріал для навчання учнів 10-го класу науковому стилю мовлення.

Отже, як бачимо, НСУМ є обов'язковою та невід'ємною частиною навчальної програми. Разом з тим, його вивчення передбачає не лише подальше вміння писати тексти наукового стилю, а й у їх презентації. Проте, як бачимо в таблиці 1 (додаток В), в 10-му класі перевага надається писемній частині: учні вчать скласти план наукової статті, писати реферати, рецензії, вивчає жанри наукового стилю. Проте усна частина у більшості представлена в 11 класі, адже саме тоді учні вивчають основи ораторського мистецтва.

Погляньмо на підручники з української мови для 10 класу профільного рівня, що рекомендовані МОН та їх можливість забезпечити отримання необхідних знань про НСУМ (таб. 2, 3, 4)

Таблиця 2.

Аналіз змісту підручника 1 з української мови для 10-го класу філологічного напрямку для оволодіння науковим стилем

Авторський колектив: Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О., 2018 р.	
Змістове наповнення підручника	Представлено розділи (розвиток мовлення), де учні можуть ознайомитися з особливостями наукового стилю (с. 236-242), рефератом з навчально-наукової проблеми (с. 248), доповіддю у науковому стилі (258)
Практичне наповнення підручника	Підручник вмістить вправи на роботу з текстом (визначити стиль мовлення; довести, що стиль мовлення у поданому тексті є науковим; визначити,

	які види речень здебільшого використовуються і науковому стилі та навести їх приклади, скласти науковий текст) (с. 237-238), формування тез та аргументів (с. 241, 246, 249), формування правил для доповідачів наукового тексту (с.259). Також підручник містить завдання на підготовку доповіді з мовознавчої теми на вибір (с. 259)
--	--

Як бачимо, підручник 1 дає ґрунтовний текст та можливість ознайомитися з науковим стилем, зокрема науковою доповіддю, яка представлена у навчальній програмі МОН. Він містить не тільки гарне змістове наповнення, а й практичне: автори надають різноманітні вправи для вправляння у знаннях особливостей наукового стилю, складання наукового тексту, формування тез та навіть підготовку доповіді. Проте, маємо визнати, що хоч ці вправи і є різноманітними, їх кількість обмежена. На наш погляд, такої кількості вправ не достатньо для гарного оволодіння ЖНД.

Таблиця 3

Аналіз змісту підручника 2 з української мови для 10-го класу філологічного напрямку для оволодіння науковим стилем

Авторський колектив: Ворон А. А., Солопенко В. А., 2018 р.	
Змістове наповнення підручника	Підручник не містить конкретних розділів, де учні можуть ознайомитися з особливостями наукового стилю мовлення, проте цей стиль іноді згадується під час характеристики лексики української мови та обговорення особливостей словотвору. Учні можуть ознайомитися з особливостями академічного есе (с. 35) та узагальнено повторити стилі мовлення (с. 47).
Практичне наповнення підручника	Підручник не містить вправ на вивчення наукового стилю, проте пропонує завдання на диференціацію лексики за стилями мовлення (с. 158), написання

	академічного есе (с. 38), визначення стилю мовлення (с.48-49).
--	--

Підручник 2 знайомить учнів з жанром академічного есе, хоч і не містить вправ на вправляння у цьому жанрі наукового стилю. Крім того, змістове наповнення підручника не може цілком і вповні ознайомити учнів з характеристиками наукового стилю, а практичне наповнення дає лише обмежену можливість учням повправлятися у своїх знаннях.

Таблиця 4

Аналіз змісту підручника 3 з української мови для 10-го класу філологічного напрямку для оволодіння науковим стилем

Авторський колектив: Плющ М. Я., Тихоща В. І., Караман С. О., Караман О. В., 2010 р.	
Змістове наповнення підручника	Підручник подає коротку довідку про НСУМ (с. 189, 194) та коротко описує деякі його особливості у різних розділах з лексикології, морфології тощо.
Практичне наповнення підручника	Містить обмежену кількість вправ на удосконалення знань з наукового стилю (с. 190-193).

Підручник 3 лише поверхово знайомить учнів з науковим стилем і не зазначає жодного його жанру. На нашу думку, використовуючи цей підручник, учні не можуть якісно ознайомитися з науковим стилем мовлення, здобути вміння використовувати наукову лексику, зокрема наукові метафори та фразеологізми, навчитися працювати з джерелами та створювати власні наукові тексти.

Аналіз програм і підручників демонструє, що навчальний матеріал у підручниках задовільний, але не достатній для цілісного формування МК старшокласників у науковому стилі. Вправ для роботи з науковим текстом замало для того, щоб здобути компетентність у науковому стилі. Крім цього, важливо також ознайомлювати учнів з особливостями наукової дискусії, яка

може виникнути під час презентації наукової доповіді. Загалом, необхідність оволодіння науковим стилем точно визначена в програмі, і певною мірою задовольняється навчальним матеріалом підручників. Однак, не всім жанрам приділено увагу однаковою мірою. І хоча наукова доповідь заявлена документально, але системний підхід до її опанування відсутній як у методичній теорії, так і у вчительській практиці.

1.3. Жанр наукової доповіді і його лінгводидактичні характеристики

Наукова доповідь є жанром наукового висловлення, що вимагає вичерпного розгляду теми (проблеми), систематизації інформації, висновків і оприлюднення їх. Створюючи доповідь, автор звертається до актуальних наукових проблем, які потребують розв'язання, робить спробу відповісти на питання, які хвилюють наукову спільноту, продемонструвати обґрунтованість, вірогідність фактів, переконливість висновків та вираження особистої позиції з проблеми.

Гарним прикладом написання наукових доповідей можуть бути роботи дослідників та науковців, виголошені під час Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек», що відбулася 4 жовтня 2022 року у м. Київ. Зокрема ми пропонуємо до розгляду такі доповіді:

- 1) Ковальчук Г. І. «Атрибуція та експертиза книжкових пам'яток та історичних бібліотечних зібрань як напрям книгознавчих досліджень Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004206>
- 2) Курганова О. Ю. «Освітній потенціал електронних виставок історико-культурних фондів наукової бібліотеки»: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004413>
- 3) Удовик В. М. «Питання про повторне використання творів образотворчого мистецтва статусу Суспільного надбаня галерей,

бібліотек, архівів і музеїв (GLAM) в аспектах європейської реформи авторського права»: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004260>

Наукова доповідь має усну і писемну форми, а також свою структуру. Аналіз доповідей Бібліотеки Вернадського показує, що усталеною є структура: 1) вступ; 2) основна частина; 3) висновки.

У вступі до доповіді важливо зазначити обрану тему і спрямувати увагу аудиторії на актуальність цієї проблеми. Крім того, у вступі вказується мета доповіді. Основна частина доповіді передбачає детальний розгляд теми, а саме: розгортання попередньо записаних тез, розкриття їх змісту. Інформацію, яку подає мовець, доречно ілюструвати за допомогою слайдів та графічних зображень. У висновках автор має підсумувати попередньо зазначену інформацію, узагальнити всі частини наукової теми та підтвердити цим, що мета його роботи досягнута.

Підготовка доповіді - це процес, який має письмовий та усний етапи. Написання наукової доповіді є доволі складним завданням і потребує ретельної підготовки автора. Ця підготовка передбачає опрацювання відповідної літератури, навичок формувати тези та якісно виголошувати текст в аудиторії.

Підсумувавши зразки доповідей українською мовою, ознаки жанру доповіді, навчальні потреби школярів, визначимо лінгводидактичні характеристики ЖНД, які поділяються на кілька груп.

Процесуальні характеристики

Підготовка. Власне, цей етап передбачає вибір теми наукової доповіді. Вона повинна бути цікавою для автора та важливою для наукового співтовариства. Після вибору теми необхідно чітко сформулювати завдання дослідження або мету доповіді. **Добір і аналіз наукової літератури.** На цьому етапі доповідач повинен здійснити пошук та аналіз тої інформації, яку він пізніше використає у своїй науковій доповіді. Це може бути перегляд статей, книг, наукових досліджень, статистичних даних тощо. Інформація повинна бути вірогідною та відповідати темі наукової доповіді. **План та**

передбачувані висновки. На цьому етапі визначаються основні питання, які будуть розглянуті в доповіді, а також формулюються потенційні висновки на основі аналізу інформації. Написання тез доповіді.

Після збирання інформації необхідно створити план доповіді, який включатиме в себе вступ, основну частину та висновки. Важливо логічно розподілити матеріал та підготувати план для подальшої роботи. У тезах автор розглядає основні аспекти досліджуваної теми, розкриває їх зміст.

Написання тексту та підготовка матеріалів. На цьому етапі автор розробляє текст доповіді, додає необхідні приклади, діаграми, таблиці або ілюстрації, які підтримують основний зміст. Якщо доповідь буде виголошуватися перед аудиторією, автор повинен підготувати презентацію, яка доповнює його словесний виступ та містить ключові пункти і візуальні матеріали. Виголошення та захист. Останній етап - це **виступ** перед аудиторією або **захист доповіді** перед експертною комісією. На цьому етапі автор представляє свої дослідження, відповідає на запитання та аргументує свої висновки.

Мовні характеристики:

- використання слів для позначення причинно-наслідкових зв'язків: *по-перше, отож, такий-то науковець стверджує, що, отже* тощо.
- у науковому стилі майже не використовуються особові займенники першої та другої особи, однак досить часто використовуються конструкції без підмета (наприклад, «Відомо, що...»).
- мовлення відбувається в першій особі множини: *вважаємо, наполягаємо, ми стверджуємо*.
- використовується наукова лексика: спеціалізована термінологія та терміни, що відповідають предмету дослідження, аббревіатури.
- інтенсивне використання дієслів та дієприслівників: Це допомагає виразно передати процеси та дії, які виконуються в рамках дослідження.

Писемнотекстові характеристики

- особливості структури наукової доповіді полягають у тому, що вона містить вступ, основну частину та висновки;
- під час письмового оформлення доповіді автор має додати такі структурні елементи, як титульний лист, зміст та список використаних джерел, додатки (за необхідності);
- автор має посилатися на авторів наукових праць, які він використовував для написання наукової доповіді та робити спеціальні зноски;
- необхідно використовувати шрифт Times New Roman, 14 кегль, інтервал 1,5;
- текст має ділитися на абзаци.

Уснотекстові характеристики

- виголошення доповіді має бути виразне і цікаве, без простого зачитування тез, доповідач може використовувати жести та елементи гумору;
- доповідач має робити логічні наголоси, паузи, використовувати інтонацію;
- зберігається формальний, академічний тон без вживання неформальних або розмовних виразів.
- доповідач повинен говорити чітко, структуровано та зрозуміло, регулювати гучність голосу та дотримуватися правил інтонації;
- важливо використовувати риторичні запитання та елементи гумору задля того, щоб не втратити увагу слухача;

Ці характеристики допоможуть учням і вчителям організувати навчання ЖНД як частину процесу оволодіння науковим стилем мовлення, як практику підготовки доповіді, самостійного оформлення тез і усного публічного виголошення доповіді.

Висновки до розділу I

Навчання ЖНД є необхідним складником чинної навчальної програми з української мови у класах філологічного напрямку. Воно передбачає розвиток учнівської системи знань, умінь та навичок, необхідних для самостійного проведення наукових досліджень, аналізу та вибору інформації, а також для написання та виголошення наукових доповідей.

Володіння ЖНД передбачає комплексну та ретельну підготовку, яка включає вивчення особливостей цього жанру та вимог до його використання.

Основними особливостями ЖНД є:

- чітка структура доповіді, що містить вступ, основну частину та кінцівку;

- вживання наукової лексики, зокрема наукових метафор, фразеологічних зворотів, термінів та аббревіатур;
- етапність написання доповіді, яка складається з підготовки, добору та аналізу наукової літератури, розробки плану та передбачуваних висновків, написання тексту та підготовки матеріалів і власне виступу;
- дотримання наукового стилю мовлення.

Оскільки учні 10-го класу є підлітками, вони мають свої певні психологічні особливості, які впливають на перебіг навчання. Наприклад, підлітки мають інтерес до здійснення експерименту, у них активно розвивається абстрактне мислення і зазвичай, порівняно з молодшими школярами, вони можуть бачити більший спектр можливого розвитку подій, проте часто мають труднощі з такими процесами як аналіз та синтез, у більшості випадків можуть більше фокусуватися на другорядних аспектах дослідження, а не на основних.

Перелічених складнощів у написанні наукової доповіді можна уникнути, якщо під час навчання десятикласників використовувати різноманітні сучасні підходи, а саме: дослідницький, систематичний, інтегрований, інноваційний, особистісно-орієнтований тощо.

Використання підходів сприятиме розвитку навичок письма та ораторських здібностей учнів, їхній здатності проводити дослідження та представляти їх у вигляді наукових доповідей. Це також допоможе вчителю якісно підготувати учнів до вищої освіти та заохотити їх цікавість до науки. Проте, вчителю варто зважати на обмеженість наявних підручників з української мови для учнів 10-х класів філологічного профілю.

Незважаючи на те, що в чинній навчальній програмі для 10-го класу надано вичерпну кількість знань, умінь та навичок з наукового стилю, якими має володіти учень по завершенню навчання, рекомендовані підручники не містять необхідної кількості вправ та завдань для формування компетентності у ЖНД, а саме знань наукової лексики, вмінь працювати з

джерелами, вибирати основну, важливу інформацію, формувати тези, оформлювати наукову доповідь. Також навчальні підручники не задовольняють потреби учнів у вправлянні у виголошенні наукової доповіді та не формують систему знань щодо ролі жестів, міміки, висоти голосу під час виступу. Враховуючи це, вчитель має додатково добирати навчальні матеріали для розвитку компетентності в ЖНД. Такими матеріалами можуть бути приклади наукових доповідей, статті, відео- та аудіоматеріали тощо.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ 10-ГО КЛАСУ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ ЖАНРУ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У другому розділі описано засади добору навчального матеріалу для формування МК у науковому стилі й опануванні ЖНД, розроблено технологію навчання ЖНД та модель навчального процесу для її втілення, запропоновано вправи та завдань для навчання ЖНД, описано хід та результати апробації навчальної технології на уроках української мови.

2.1. Вибір навчального матеріалу для формування мовленнєвої компетентності в жанрі наукової доповіді.

МК школярів у НСУМ реалізується в усній і писемній формі. Добір навчальних матеріалів для формування МК в НСУЖ і опанування ЖНД повинен відповідати таким правилам (таб. 5).

Таблиця 5

Вимоги до навчальних матеріалів для опанування НСУМ та ЖНД

Усне мовлення	Писемне мовлення
Тексти і вправи повинні тренувати живе, експресивне і часом спонтанне мовлення, наприклад, у відповідях на запитання до доповіді, оскільки в усному мовленні не завжди є час, щоб підібрати найточніше слово.	Матеріали слід добирати, щоб лексичні одиниці в них були проаналізовані учнями заздалегідь, а також їх можна було редагувати в процесі опрацювання наукового тексту.
Думки і почуття передаються інтонацією, жестами, мімікою, зміною гучності та висоти голосу тощо. Завдання та вправи мають розвивати вміння учнів послуговуватися інтонацією, жестами, мімікою, а також керувати гучністю та висотою голосу.	У зв'язку з тим, що писемне мовлення передає інтонацію тільки завдяки пунктуаційним знакам, використовувані вправи та завдання мають розвивати в учнів знання правил пунктуації.
Навчальний матеріал повинен розвивати в учнів систему знань, умінь та навичок в ЖНД, зокрема вміння дотримуватися наукового	Навчальний матеріал повинен розвивати в учнів систему знань, умінь та навичок в ЖНД, зокрема вміння дотримуватися наукового

стилю в усному мовленні та під час виголошення наукового тексту.	стилю мовлення на письмі.
--	---------------------------

Добираючи матеріали для навчання ЖНД, варто наголосити на тому, що усне мовлення, скільки воно спрямоване на слухача, має доволі великий перелік засобів впливу: міміка, жести, інтонація тощо, у той час, як писемне мовлення, виконуючи одну з найважливіших функцій мовлення – донесення інформації, має обмежену кількість засобів для впливу на читача. Таким чином теми для доповідей повинні добиратися у різний спосіб і з використанням інтернет-джерел, різноманітних ресурсів, доступних для старшокласників.

У попередньому розділі ми розглядали наявні підручники з української мови та аналізували їх вміст і дійшли висновку, що лише один підручник має відповідне, хоч і обмежене, змістове та практичне наповнення для вивчення ЖНД та вправлення у ньому. Отже, під час добору навчального матеріалу для розвитку усного та писемного мовлення в ЖНД доцільно використовувати підручник з української мови для 10-го класу (профільний рівень) авторства Караман С. О., Караман О. В., Горошкіної О. М., Попової Л. О., проте збагачувати навчальний матеріал додатковими джерелами, а саме: статтями, прикладами наукових доповідей, відеоматеріалами тощо.

Добираючи навчальний матеріал для навчання ЖНД вчителю слід керуватися принципами, які визначили Ніколаєва С. Ю., Бігіч О. Б. та Бражник Н. О. Вони відзначають, що до принципів, що пов'язані зі змістом навчання можемо включити принцип науковості, принцип усвідомленості, принцип доступності, принцип зацікавленості, принцип системності, принцип послідовності та принцип перспективності [43, с. 54-75], [45, с. 207-210]. Принцип науковості є одним з найважливіших в освіті, оскільки будь-яка інформація, яку учні отримують на уроках, має базуватися на наукових дослідженнях та бути науково підтвердженою. Тому підбираючи навчальний матеріал для уроків, вчителю слід ставитися відповідально та уважно, уникаючи неперевіраних фактів та сприяти розвитку навичок критичного

мислення в учнів щодо відбору цікавої інформації. Принцип усвідомленості сприяє свідомому засвоєнню учнями мовних знань, навичок та вмінь. Принцип доступності паралельний принципу природовідповідності і передбачає, що вчителі мають відбирати навчальний матеріал, а також методи та прийоми навчання, враховуючи індивідуальні мисленнєві здібності та розумові можливості старшокласників. Принцип послідовності та перспективності вимагає від вчителів систематичної організації навчання, поступового ускладнення матеріалу та урахування можливостей його подальшого застосування. Принцип системності сприяє засвоєнню навчального матеріалу в цілому шляхом оволодіння його окремими складовими елементами. Принцип зацікавленості є одним із основних у методиці навчання будь-якого предмету оскільки він відповідає за стимулювання мотивації та викликання у учнів бажання вивчати новий навчальний матеріал, вдосконалювати їх вже наявні іноземні мовні навички та вміння, а також розвивати мовленнєві здібності та інші аспекти.

Також варто зазначити принцип індивідуалізації та диференціації навчання, принцип мотиваційного забезпечення, принцип співпраці, принцип наочності, принцип взаємопов'язаного навчання мовленнєвої діяльності, принцип комунікативності, принцип домінуючої ролі вправ. Принцип індивідуалізації та диференціації передбачає, що вчитель враховує індивідуальні особливості кожного учня і розробляє завдання та види діяльності згідно з цими особливостями. Особливу увагу в призначенні цього принципу приділяють навчанню старшокласників з особливими освітніми потребами. Принцип мотиваційного забезпечення навчання втілюється через вибрані вчителем методи і прийоми, що допомагають підтримувати зацікавленість та бажання учнів активно брати участь протягом всього уроку. Врахування принципу співпраці навчає старшокласників працювати в команді, розподіляти ролі та завдання, слухати і враховувати думки інших, а також брати на себе відповідальність за їх вирішення. Організація навчання будь-якого предмету вимагає уваги до принципу наочності. Для кращого і

міцнішого засвоєння інформації учнями потрібно використовувати різноманітні психічні стимули. Це підтверджується тим, що чим більше стимулів бере участь у процесі навчання, тим ефективніше запам'ятовується матеріал. Оскільки люди мають різні способи запам'ятовування, такі як зорова або слухова пам'ять, важливо, щоб на уроці використовувалися різні методи стимулювання, а не обмежуватися лише одним типом.

Цим принципам, на наш погляд, відповідають тексти, які насамперед дають змогу вчителям застосовувати інноваційні технології навчання, а також з тем, які цікавлять учнів філологічного напрямку навчання.

Під час добору навчальних матеріалів для розвитку писемного мовлення в ЖНД важливо використовувати різноманітні ресурси, які відповідають віковим особливостям старшокласників, рівню їх знань, вмінь та навичок, є доступними та зрозумілими для них. Також важливо, щоб ці ресурси були для них цікавими та розвивали інтерес до наукової діяльності. Тому можемо запропонувати наступні ресурси для опанування писемного мовлення в ЖНД:

1. Текстові ресурси:

- <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/Humanitarni-nauky-2021.pdf> (збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету, може слугувати прикладом формування тез наукової доповіді для учнів);
- http://www.scilaw.pp.ua/p/blog-page_70.html (приклад наукової доповіді за результатами наукової роботи МАН учениці 11-А класу Енергодарського багатoproфільного ліцею Чураєвої Анни, може використовуватися як приклад для написання наукової доповіді);
- https://docs.google.com/document/d/1z_Wri8Oqgel2ewNZuktKmjU-icNp0QxQ/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true (приклад наукової доповіді з теми «Мотив жертви в народних віруваннях українців. Вплив на сьогодні», учениця 11-Б

класу Король Даніела. Цей ресурс доцільно використати як приклад написання наукової доповіді);

- <https://docs.google.com/document/d/1xHCtPR7OKJEkxOxKGt--bJEyrShaY9yu/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true> (приклад наукової доповіді з теми «Українське кобзарство як феномен національної культури», учениця 10-А класу Тріус Владислава. Може використовуватися як приклад для аналізу та написання наукової доповіді).

2. Відеоресурси:

- <https://platform.man.gov.ua/video/7f87f0ad-be20-4604-ba33-89b5a12da79f> («Екопогляд»: супутникові дані у дослідженні природи – цей ресурс можна використати для написання наукової доповіді учнями або для демонстрації використання наукового стилю)
- <https://platform.man.gov.ua/video/d8563a21-3a00-4383-846d-378c93a5c18c> (відеозавдання з хімії - ресурс можна використати для того, щоб навчити учнів науково описувати експеримент або процеси роботи з реагентами)
- <https://platform.man.gov.ua/video/32e8d082-004a-4071-b3de-52b80a472fd3> (відеозавдання з астрономії - ресурс можна використовувати для того, щоб навчити учнів науково описувати матеріали та їх призначення)
- <https://platform.man.gov.ua/video/f40873b6-3675-42c9-887f-c1b15f1d9e72> (відеозавдання з фізики - ресурс можна використовувати для того, щоб навчити учнів науково описувати експерименти)
- <https://www.youtube.com/watch?v=НОуvmET0-4k> (Особливості наукового стилю – ресурс доречно використати для ознайомлення з

особливостями наукового стилю мовлення, побачити приклад текстів)

- <https://www.youtube.com/watch?v=7c7P3ayQeSE&t=122s> (Відео, яке ознайомить учнів із жанром наукової доповіді та тим, як необхідно її оформлювати).

Голуб Н. Б. зазначає, що усне мовлення – це та форма мовлення, яка може здійснювати вплив на слухача за допомогою інтонації та висоти голосу[15]. Тому важливо розвивати в учнів 10-го класу вміння оперувати цими засобами мовлення. Розвиток усного мовлення може відбуватися за допомогою такої діяльності учня:

- Читання вголос: Бадер В. І. переконує, що регулярне читання вголос допомагає вдосконалювати вимову, інтонацію та ритм мовлення. Вчитель повинен обрати тексти, які цікаві та корисні для учнів, а учень повинен читати їх вголос, передавати емоції та зміст тексту через інтонацію та розміщення логічних акцентів[2].
- Участь у дискусіях: Вчитель повинен мотивувати учнів брати участь у дискусіях, обговореннях та дебатах з однокласниками. Це допоможе виробити навички аргументації, вільного висловлювання думок та слухання інших, у цьому запевняє Вашуленко М. С.[7].
- Тренування монологів і діалогів: Учні повинні практикуватися у складанні та виконанні коротких монологів на різні теми, а також вести діалоги з однокласниками. Це допоможе розвинути навички впевненого мовлення та реакції на запитання. Такої думки дотримуються [2], [7], [15].

Навички усного мовлення в ЖНД передбачають також знання вимог до мовлення у цьому жанрі, широкий словниковий запас мовця, зокрема знання наукових метафор та фразеологізмів. На нашу думку, для розвитку усного мовлення в ЖНД в учнів 10-го класу у нагоді будуть наступні ресурси:

1. Текстові ресурси:

- Семенов О. М. Культура наукової української мови, 2-ге видання: навчальний посібник/Київ : Академія, 2012. 216 с. (ресурс буде доцільним для навчання учнів виголошенню наукових текстів);
- https://docs.google.com/document/d/1J-evu0oyjHiaRX_M47t3G0rUuZIKiAhK/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true (приклад тез виступу під час захисту наукової доповіді з теми «Українське кобзарство як феномен національної культури», учениця 10-А класу, Тріус Владислава. Ресурс буде корисним для використання в якості прикладу для створення вступу учнями з власними науковими доповідями)

2. Аудіо-, відеоресурси:

- <https://www.youtube.com/watch?v=ahT14RleXLA> (доповідь на Всеукраїнській науковій конференції, Елеонора Хачатрян, студентка 3 курсу ФММ КНУКіМ. Ресурс може бути використаний як приклад виголошення наукової доповіді та аналізу виступу доповідача)
- <https://www.youtube.com/watch?v=gPq1hVD0DJg> (Доповідь студентки ФФ-51 Йович Анастасії Емілівни під час XVII науково-практичної конференції. Ресурс може бути використаний як приклад виголошення наукової доповіді та аналізу виступу доповідача)
- https://www.youtube.com/watch?v=J7_-wv6O9Os (відео, за допомогою якого учні можуть отримати інформацію стосовно того, як необхідно виголошувати наукову інформацію та як уникнути найпоширеніших помилок)
- https://www.youtube.com/watch?v=VRN7H_McPRw (приклад захисту наукової доповіді з теми «Мотив жертви в народних віруваннях українців. Вплив на сьогодення», учениця 11-Б класу Король Даніела. Ресурс може бути використаний як приклад виголошення наукової доповіді та аналізу виступу доповідача)

Додатково ми створили пам'ятку наукової доповіді, яка містить необхідну інформацію щодо написання та виголошення наукової доповіді, а також словничок наукової доповіді, які можна переглянути у додатку А.

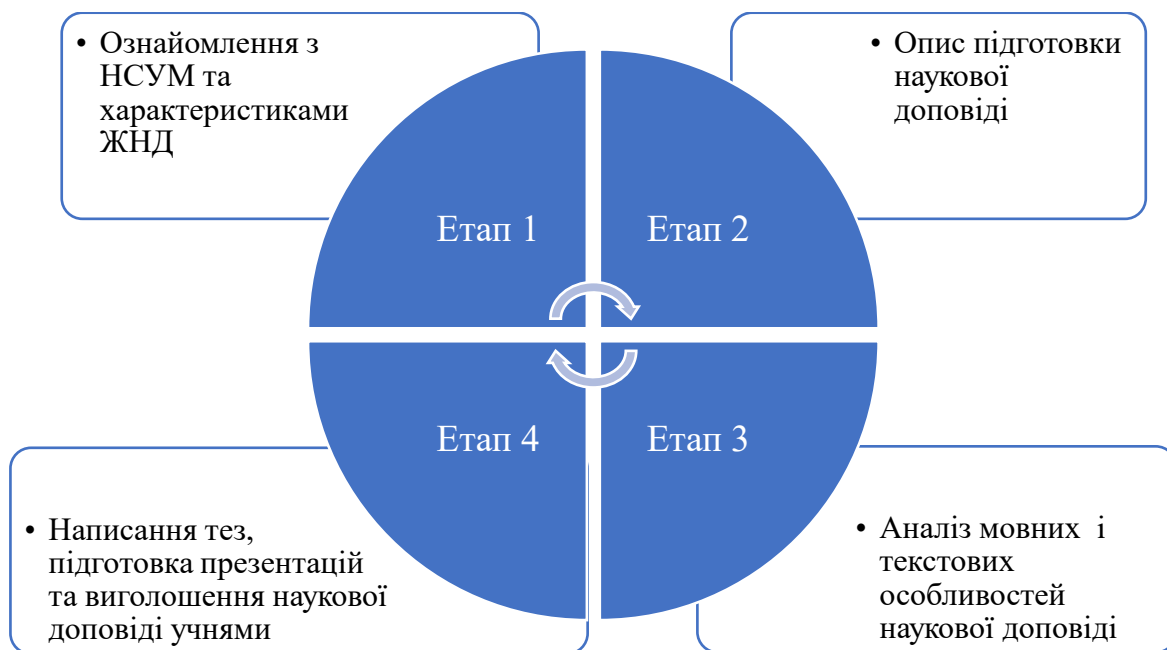
2.2. Модель технології навчання жанру наукової доповіді у процесі формування мовленнєвої компетентності 10-класників у науковому стилі

Задля того, щоб навчання ЖНД було продуктивним та якісним, воно має відбуватися поступово, тобто поетапно. Системний підхід у дослідженні вимагає побудови моделі технології навчання. Ця технологія реалізується на декількох етапах (рис. 1).

Рис. 1

Модель технології навчання жанру наукової доповіді учнів 10-го класу

філологічного напрямку

I етап: Ознайомлення з НСУМ та характеристиками ЖНД

Необхідним складником вміння писати та виголошувати наукову доповідь є розуміння самого ЖНД та її особливостей, тому вчителю важливо пояснити поняття цього жанру, зазначити його призначення та основні характеристики. На цьому етапі доцільною діяльністю буде ознайомлення учнів з прикладами наукових доповідей, які можуть якісно проілюструвати

структуру та мету виучуваного жанру наукового стилю. Це може реалізуватися на уроці або у домашніх завданнях.

II етап: Опис підготовки наукової доповіді

Для того, щоб створити наукову доповідь, учні мають добре розумітися на її структурі, а саме розуміти призначення та форму вступу, основної частини та висновків, знати вимоги до їх написання та оформлення. На цьому етапі вчитель може ознайомити учнів не тільки з тим, як оформити окремі частини доповіді, а й дати учням знання щодо добору навчального матеріалу та його використання у тексті, написання тез доповіді тощо.

III етап: Аналіз мовних і текстових особливостей наукової доповіді

Ми вже зазначали, що наукова доповідь передбачає використання термінів та наукової лексики, до якої входять окремі вставні слова, фразеологізми, метафори. Вчитель має пояснити учням особливості вживання наукової лексики, дотримання формальності мови та важливості дотримання логічних зв'язків. Також варто ознайомити учнів з уснотекстовими й писемнотекстовими характеристиками ЖНД.

IV етап: Написання тез, підготовка презентацій та виголошення наукової доповіді учнями

На цьому етапі учні можуть отримати завдання написати коротку наукову доповідь на обрану тему. Важливо надати учням додаткові матеріали та джерела для дослідження, щоб вони могли послуговуватися достовірною науковою інформацією, знали, на яких дослідників можна спиратися у своїй роботі. Готові доповіді варто детально проаналізувати, обговорити та надати учням конструктивні поради і рекомендації.

Важливо розповісти учням, яким має бути виголошення наукових доповідей, зазначити обов'язкові вимоги та дати можливість доповідачам потренуватися розповідати досліджувану тему перед класом. На цьому етапі учням варто підготувати презентації та виступити з доповідями. Вчитель, у свою чергу, повинен обговорити результати доповідей та надати учням зворотній зв'язок.

Після виголошення наукових доповідей важливо продовжувати залучати учнів до активної наукової діяльності, а саме: проведення власних досліджень, написання наукових статей або доповідей на базі їхніх власних інтересів. Для цього вчитель повинен відзначати досягнення учнів та підтримувати їх у науковій діяльності.

Зважаючи на етапність реалізації навчальної технології, принципи навчання, програмні вимоги та психологічні особливості учнів старшої школи, у цьому дослідженні сформовано комплекс вправ і завдань для навчання ЖНД у 10-му класі.

Для першого етапу ми обрали вправу, яка допоможе учням пригадати особливості наукового стилю та повправлятися у пошуці наукових текстів (додаток Б, вправа 1). Також до цього етапу ми додали вправу на аналіз наукової доповіді, яка приверне увагу учнів до структури та основних характеристик доповіді у науковому стилі. Під час виконання цієї вправи учні мають письмово виокремити ці характеристики (додаток Б, вправа 2).

Для другого етапу ми взяли приклад плану виголошення наукової доповіді та запропонували учням, проаналізувавши його структуру, створити тези доповіді. Для цього їм необхідно визначити тип мовлення, тему, основну думку, мікротеми (додаток Б, вправа 3). Також ми пропонуємо учням спробувати свої знання, вміння та навички у створенні вступу до наукової доповіді. Для цього ми подаємо рекомендоване джерело інформації (додаток Б, розділ 4).

На третьому етапі ми подаємо вправи на вивчення наукових метафор (додаток Б, вправа 5), фразеологізмів (додаток Б, вправа 6) та термінології (додаток Б, вправа 7).

Під час втілення четвертого етапу навчання учні вже знають структуру наукової доповіді, етапи роботи над нею, лексичні одиниці, які варто використовувати в науковому стилі, а які краще оминати, тому вже можуть спробувати себе у написанні наукової доповіді, що ми, власне, і пропонуємо. Для цього ми подаємо рекомендовані джерела інформації та пам'ятку

наукової доповіді (додаток Б, вправа 8). Учні мають ознайомитися з особливостями виголошення наукової доповіді, тому тут ми пропонуємо їм вправу, за допомогою якої вони можуть самостійно створити рекомендації для доповідача (додаток Б, вправа 9), а також виголосити власну наукову доповідь (додаток Б, вправа 10).

Учитель може періодично пропонувати учням цікаві проєкти, зокрема участь в МАН, для розвитку їх наукової діяльності чи самостійно залучати учнів до подальшого вправлення у написанні наукових доповідей.

2.3. Хід і результати впровадження навчальної технології на уроках української мови

Протягом січня-квітня 2024 року ми мали можливість розробити власну технологію навчання ЖНД у 10-му класі та перевірити її ефективність у спеціалізованій школі I-III ступенів №277 з поглибленим вивченням англійської мови Деснянського району міста Києва.

Оскільки метою практичного етапу дослідження було створити та випробувати технологію навчання наукової доповіді у 10-му класі та навчити учнів ЖНД, ми поставили такі завдання практичного етапу:

1. Дослідити особливості навчання учнів 10-го класу профільного рівня ЖНД;
2. Відповідно до особливостей навчання учнів 10-го класу розробити технологію навчання ЖНД;
3. Застосувати технологію навчання ЖНД у 10-му класі;
4. Перевірити отримані учнями знання.

Перше завдання ми втілили, дослідивши особливості ЖНД, а також специфіку психофізіологічного розвитку учнів старшої школи, їх знання, вміння та навички з української мови, проаналізувавши програмні вимоги щодо вивчення наукового стилю. У ході опрацювання літературних джерел ми зрозуміли, що профільне навчання з української мови фокусується на інтенсивному розвитку мовних та інтелектуальних здібностей старшокласників. Це сприяє розвитку їх творчого мислення, уяви, мовного

чуття та мовного смаку. Крім того, профільне навчання спрямоване на формування усвідомленої позитивної мовної поведінки, мовнокомунікативних навичок і творчих здібностей. Важливою частиною цього процесу є розвиток навичок самостійної навчальної діяльності та мовленнєвого самовдосконалення, що сприяє якісному засвоєнню інших шкільних предметів у майбутній професійній сфері. Одним з головних завдань цього навчання є формування дослідницької компетентності та навичок самостійної філологічної роботи з різними текстами. Учні вивчають жанрову різноманітність текстів, навчаються їх писати та презентувати, оскільки спосіб тлумачення інформації впливає на її сприйняття. Отже, НСУМ є необхідною складовою частиною навчальної програми. Проте його вивчення передбачає не тільки розвиток навичок написання текстів у науковому стилі, але й уміння їх ефективно презентувати. Це усвідомлення дозволило нам розробити авторську технологію навчання ЖНД, що ми і зробили надалі.

Процес навчання за розробленою технологією мав такі цілі:

1. Провести опитування 1 та виявити рівень володіння жанром наукової доповіді учнів 10-го класу;
2. Розробити урок та комплекс вправ для навчання учнів 10-го класу ЖНД і застосувати його, підготувати пам'ятки, інструкції для вчителя-асистента;
3. Провести урок-перевірку, де учні виголошують попередньо підготовані ними наукові доповіді та перевірити їх вміння це робити;
4. Провести опитування 2 та перевірити рівень володіння жанром наукової доповіді учнів 10-го класу.

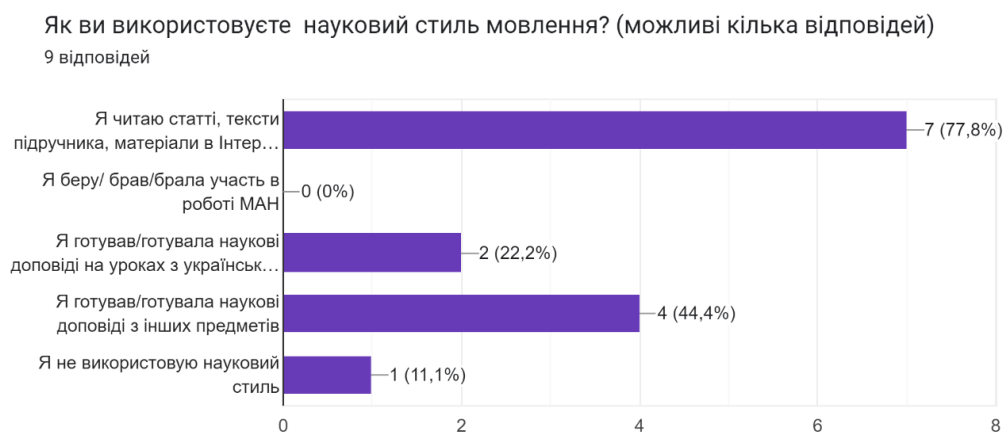
Задля розуміння подальших форм та методів роботи нам було необхідно виявити наявний рівень знань учнів. Для цього ми провели бесіду з вчителями класів Є. Горкуненком та А. Горкуненко (стаж обох більше 20 років), та сформувавши опитувальник (додатки Г та Г), який допоміг нам не тільки визначити рівень знань учнів, а також дізнатися чи використовують

вони НСУМ та чи зацікавлені у написанні наукової доповіді. Опитування проводилося у двох класах: 10-Б та 10-В (рис 2-24).

Опитування учнів 10-Б класу було експериментальним та складалося з 11 тестових запитань, у той час як опитування учнів 10-В класу було контрольним і містило 12 запитань. Першим було питання, яке стосувалося використання наукового стилю мовлення

Рис.2

Відповідь на питання 1 опитування 1 (10-Б клас)

Як бачимо, більша частина учнів отримує навчальну інформацію у науковому стилі (77,8%), деякі учні вже готували наукові доповіді з інших предметів(22,2%), а 11% учнів взагалі не використовують науковий стиль.

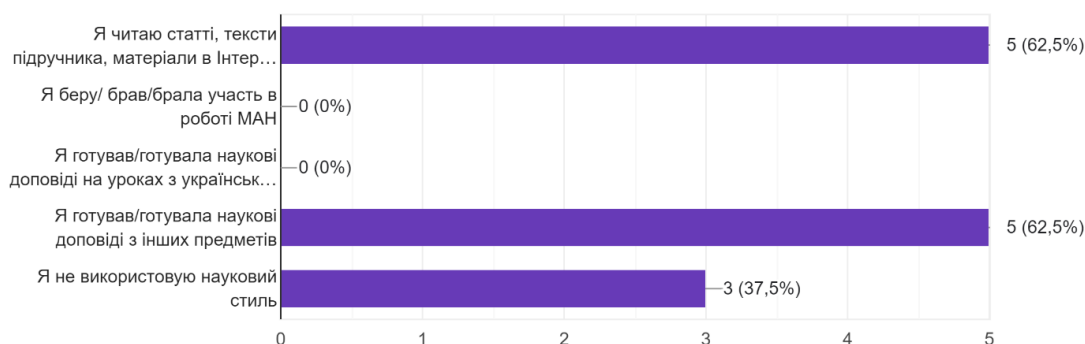
Результати відповідей 10-В класу на це запитання були такі:

Рис.3

Відповідь на питання 1 опитування 1 (10-В клас)

Як ви використовуєте науковий стиль мовлення? (можливі кілька відповідей)

8 відповідей

Бачимо, що 62,5% отримують інформацію у науковому стилі, 62,5% вже готували наукові доповіді на інші предмети та 37,5% опитуваних не використовують науковий стиль.

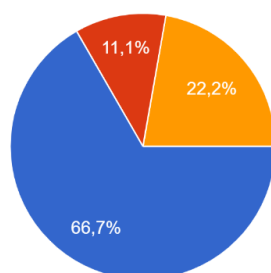
За допомогою наступного запитання ми хотіли дізнатися чи можуть учні правильно дати визначення науковому стилю. Виходячи з результатів відповідей розуміємо, що 33,3% опитуваних не змогли правильно дати визначення науковому стилю:

Рис.4

Відповідь на питання 2 опитування 1 (10-Б клас)

Оберіть правильне твердження

9 відповідей

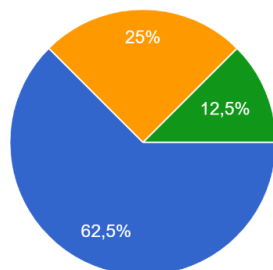
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується в галузі науки і освіти.
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується у галузі науки, освіти, мас-медіа та п...
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який характеризуєть...
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовуєть...

Порівняно з 10-Б класом, відсоток учнів, які не могли дати визначення поняттю «науковий стиль» відрізняється не сильно і складає 37,5% опитуваних:

Рис.5

Відповідь на питання 2 опитування 1 (10-В клас)

Оберіть правильне твердження
8 відповідей

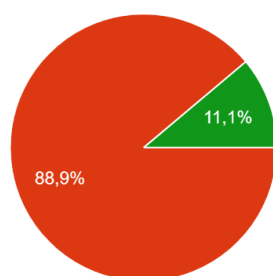
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується в галузі науки і освіти.
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується у галузі науки, освіти, мас-медіа та п...
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який характеризуєть...
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовуєть...

На наш погляд, доречним було також дізнатися, чи розуміються учні на особливостях наукового стилю. Бачимо, що у 10-Б класі помилки припустився тільки один учень і це складає 11,1% опитуваних:

Рис.6

Відповідь на питання 3 опитування 1 (10-Б клас)

Оберіть рядок, де подано особливості наукового стилю
9 відповідей

- загальноживані слова, експресивність, неповні речення, на...
- вживання термінів, чітка структура тексту, логічність, однозначність ужи...
- нейтральна лексика, прямий порядок слів, точність і лаконічність, стандар...
- використання емоційно-забарвлених слів, логічне викладення інформації...
- лексика різноманітна, естетичний вплив на читача, експресивність, змі...

У 10-В класі кількість учнів, які неправильно визначають особливості наукового стилю виявилася більшою і склала 25%. Проте варто звернути увагу на те, що відмінності між правильною та помилковими відповідями полягали у використанні лексики, в решті характеристик учні не припустилися помилок:

Рис.7

Відповідь на питання 3 опитування 1 (10-В клас)

Оберіть рядок, де подано особливості наукового стилю

8 відповідей

Також нам цікаво було дізнатися, чи знають учні сфери використання наукового стилю. Виявилось, що 11,1% учнів 10-Б класу вважають, що науковий стиль використовується в державно-політичному, економічному житті та законодавстві:

Рис.8

Відповідь на питання 4 опитування 1 (10-Б клас)

Де використовується науковий стиль?

9 відповідей

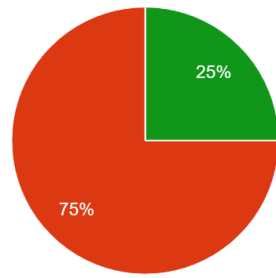

Відсоток учнів 10-В класу які також надали перевагу помилковій відповіді щодо використання наукового стилю мовлення в законодавстві та економіці виявився більшим і склав 25% учнів:

Рис.9

Відповідь на питання 4 опитування 1 (10-В клас)

Де використовується науковий стиль?
8 відповідей

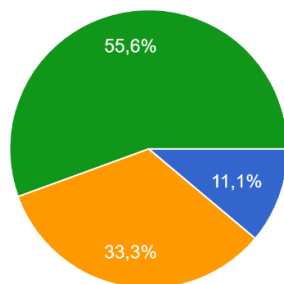
- Художня література
- Наука, техніка, виробництво
- Засоби масової інформації
- Державно-політичному, економічному житті, законодавство, адміністративно-господарську діяльність.

Нашим завданням було навчити учнів розумітися на ЖНД, навчитися їх писати та виголошувати, тому необхідно було дослідити рівень знань учнів з цього жанру наукового стилю. Ми виявили, що 11% учнів 10-Б класу вважають, що наукова доповідь – це текст, який потрібно тільки написати, 33,3% учнів дотримуються думки, що наукову доповідь треба написати і прочитати вголос, і тільки 55,6% учнів знають, що наукову доповідь необхідно написати та виголосити, спираючись на презентацію чи нотатки. Таким чином, відсоток помилкових відповідей склав 44,4%:

Рис.10

Відповідь на питання 5 опитування 1 (10-Б клас)

Що таке наукова доповідь?
9 відповідей

- Це текст, який потрібно написати
- Це текст, який потрібно прочитати
- Це текст, який потрібно написати і прочитати вголос
- Це текст, який потрібно написати і виголошувати, спираючись на презентацію чи нотатки

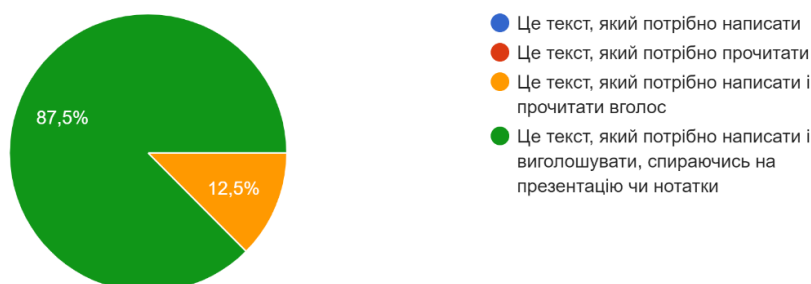
Натомість учні 10-В класу виявилися більш обізнаними в ЖНД. Лише 12,5% учнів зазначили, що наукова доповідь – це текст, який потрібно написати і прочитати, решта (87,5%) відповіли на запитання правильно:

Рис.11

Відповідь на питання 5 опитування 1 (10-В клас)

Що таке наукова доповідь?

8 відповідей

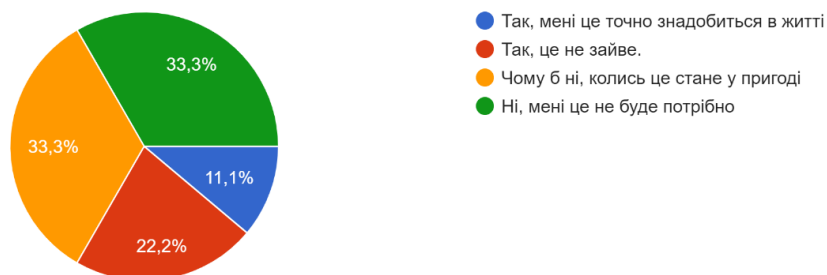
Очевидно, перед початком роботи над вивченням ЖНД у 10-му класі, для нас було конче важливо дізнатися, чи мають учні бажання розвинути систему знань, умінь та навичок з написання та виголошення наукової доповіді. У ході опитування ми дізналися, що 66% опитуваних учнів 10-Б класу виявили таке бажання. Проте з них лише 11,1% учнів зазначили, що ці знання та вміння точно знадобляться їм в житті, 22,2% повідомили про те, що такі вміння не будуть зайвими, а 33,3% учнів виявили бажання навчатися ЖНД з тої доктрини, що колись їм це може знадобитися. У цьому ж класі 33,3% учнів вважали, що їм не знадобляться вміння готувати наукову доповідь:

Рис.12

Відповідь на питання 6 опитування 1 (10-Б клас)

Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

9 відповідей

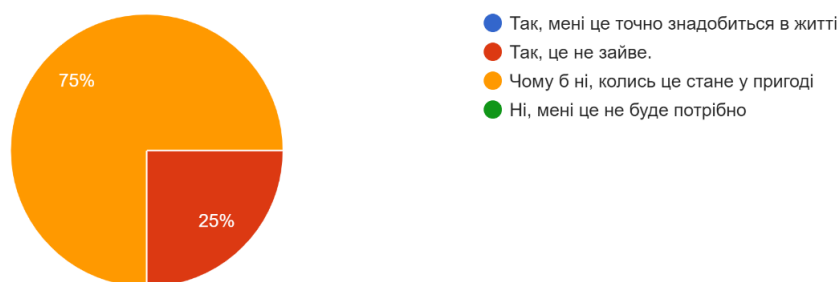
У цей час учні 10-В класу виявили більше бажання вивчати ЖНД, адже всі 100% опитуваних показали своє зацікавлення, зокрема 25% учнів зазначили, що знання з підготовки наукової доповіді не будуть зайвими, а 75% - що колись такі знання можуть стати у пригоді. Це вдало демонструє зображення, наведене нижче:

Рис.13

Відповідь на питання 6 опитування 1 (10-В клас)

Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

8 відповідей

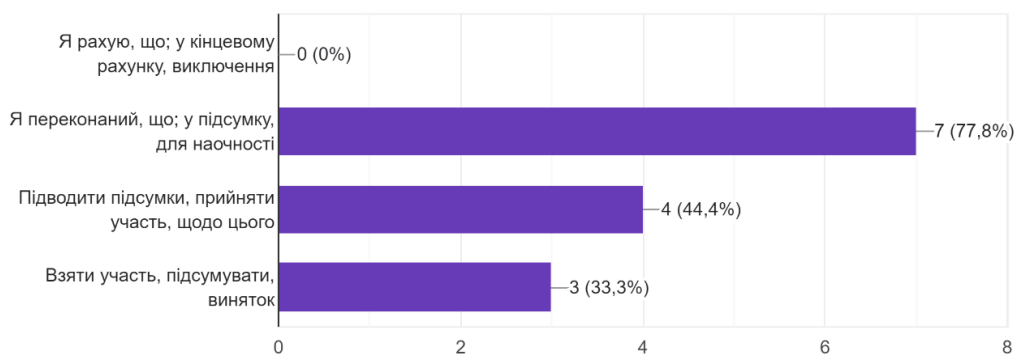
Ці питання вже дозволили нам отримати багато знань щодо рівня обізнаності учнів в науковому стилі та наукові доповіді як його жанру, проте нам також було необхідно дізнатися, наскільки гарно учні вправляються у використанні лексики, термінології.

Питання на використання сполучень у науковій доповіді містило дві правильні відповіді. Аналізуючи результати 10-Б класу, бачимо, що більша частина відповідей учнів виявилася правильною (77,8% та 33,3%). З іншого боку, 44,4% відповідей свідчать про те, що учні можуть припускатися помилок. Для наочності пропонуємо зображення нижче:

Рис. 14

Відповідь на питання 7 опитування 1 (10-Б клас)

Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)
9 відповідей

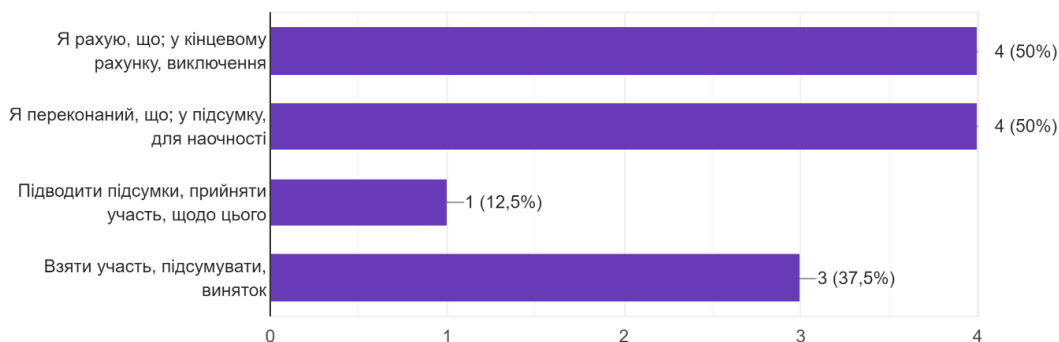

Опитування у 10-В класі показало, що учні гірше орієнтуються у сполуках, які варто використовувати в науковій доповіді. Проілюструймо це зображенням:

Рис. 15

Відповідь на питання 7 опитування 1 (10-В клас)

Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)
8 відповідей

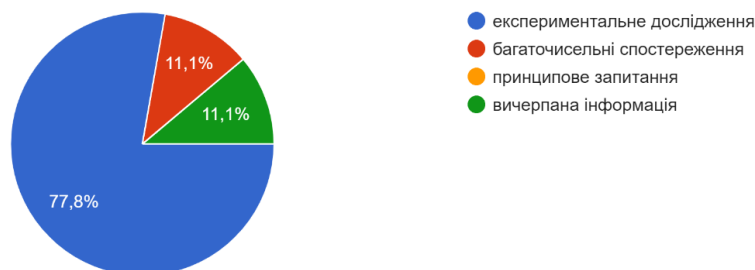

Аналізуючи результати опитування, розуміємо, що хоч в загальному 87,5% відповідей свідчать про правильне використання сполук, все ж 62,5% відповідей показують, що опитувані можуть припускатися помилок.

Також для обох класів спільним було питання, яке стосувалося вживання наукової лексики. З результатів цього опитування ми дізналися, що учні 10-Б класу припускаються значно менше лексичних помилок, ніж учні 10-В класу. Так, наприклад, учні 10-Б обрали 77,8% правильних відповідей. Це ми можемо побачити на цьому зображенні:

Відповідь на питання 8 опитування 1 (10-Б клас)

Оберіть правильне поєднання слів
9 відповідей

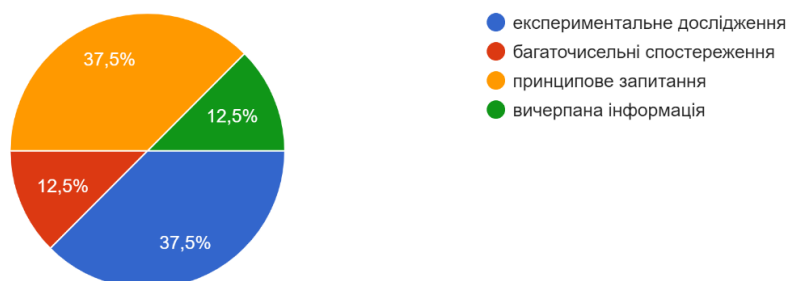

Натомість учні 10-В класу припускалися великої кількості помилок і лише 37,5% відповідей виявилися правильними:

Рис. 17

Відповідь на питання 8 опитування 1 (10-В клас)

Оберіть правильне поєднання слів
8 відповідей

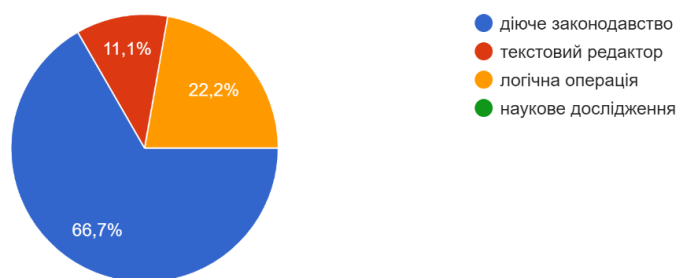
Ми також перевірили, чи можуть десятикласники знаходити помилки у вживанні термінологічних сполучень і дізналися, що 66,7% учнів 10-Б класу гарно вправляються у такому виді діяльності, а 33,3% учням доведеться попрацювати над своїми знаннями:

Рис. 18

Відповідь на питання 9 опитування 1 (10-Б клас)

Котре термінологічне словосполучення неправильне?

9 відповідей

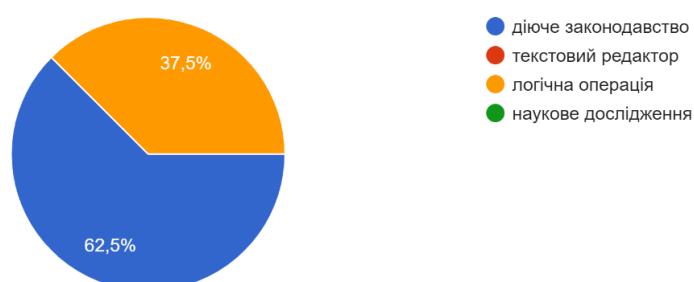
62,5% опитуваних 10-В класу також довели, що можуть знайти помилку у вживанні термінологічних сполучень, але 37,5% учнів мають з цим складнощі:

Рис. 19

Відповідь на питання 9 опитування 1 (10-В клас)

Котре термінологічне словосполучення неправильне?

8 відповідей

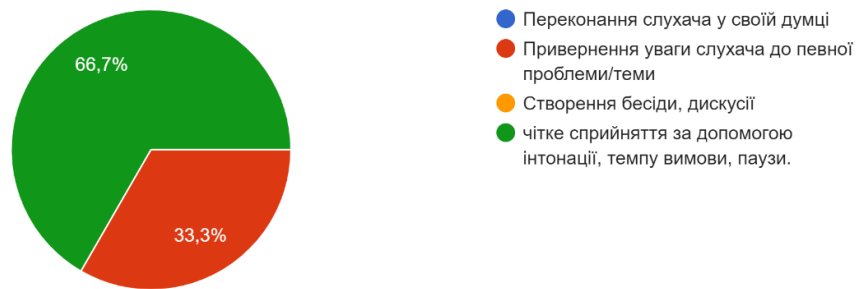

Питання, яке стосувалося призначення усної форми наукової доповіді виявилось складним для 33,3% учнів 10-Б класу:

Рис. 20

Відповідь на питання 10 опитування 1 (10-Б клас)

Призначення усної форми наукової доповіді:
9 відповідей

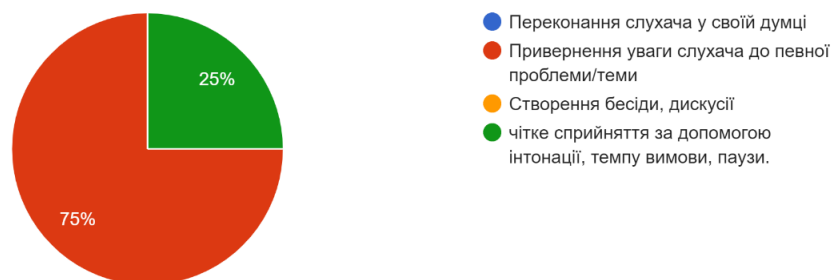

Утім, значно складнішим воно виявилось для учнів 10-В класу, адже у цьому випадку кількість опитуваних, які обрали неправильні відповіді склала 75%:

Рис. 21

Відповідь на питання 10 опитування 1 (10-В клас)

Призначення усної форми наукової доповіді:
8 відповідей

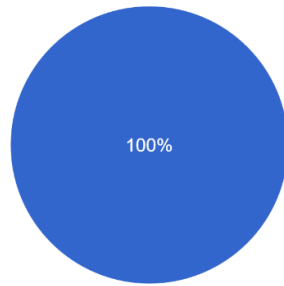
На наш погляд, необхідним було запитання, яке могло проілюструвати рівень знань учнів з характеристики підготованої усної доповіді. Як виявилось, обидва класи добре розуміються на цьому аспекті.

Результати опитування 10-Б класу:

Рис. 22

Відповідь на питання 11 опитування 1 (10-Б клас)

Як характеризується підготована усна доповідь?
9 відповідей

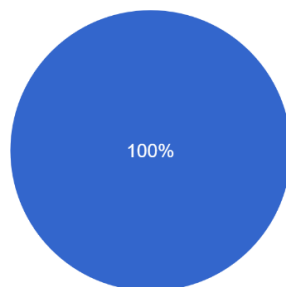
- чітка структура висловлювання
- імпровізовані відповіді
- довгі паузи, що заповнюються словами "ну", "гм", "ем"
- спонтанність

Результати опитування 10-В класу:

Рис. 23

Відповідь на питання 11 опитування 1 (10-В клас)

Як характеризується підготована усна доповідь?
8 відповідей

- чітка структура висловлювання
- імпровізовані відповіді
- довгі паузи, що заповнюються словами "ну", "гм", "ем"
- спонтанність

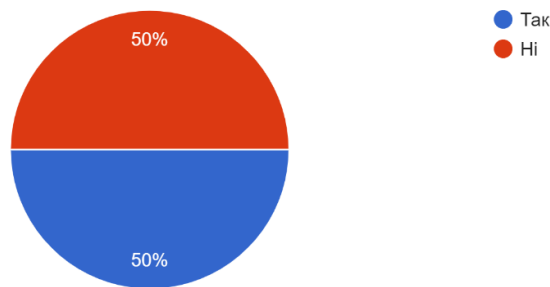
Також для 10-В в опитування ми додали питання щодо присутності видатних науковців під час їх виголошення наукової доповіді. 50% учнів повідомили, що виголосили б свої доповіді перед науковцями, у той час як решта 50% не наважилися б це зробити:

Рис. 24

Відповідь на питання 12 опитування 1(10-В клас)

Якби перед Вами були видатні науковці, чи зважилися б Ви виголошувати доповідь перед ними?

8 відповідей

Як бачимо, результати 10-Б та 10-В суттєво відрізняються. Учні 10-Б класу краще знають лексичні особливості наукової доповіді, сфери її використання та її визначення, проте учні 10-В класу виявили більше бажання вивчати ЖНД. Цей опитувальник дав нам змогу виявити рівень знань учнів та побудувати план нашої подальшої роботи.

II етап: Навчання ЖНД

На цьому етапі ми, спираючись на рівень знань учнів, створили план-конспект уроку, за допомогою якого у подальшому мали ознайомити учнів з жанром наукової доповіді.

Цей план-конспект містив не лише інформацію щодо ЖНД, а також передбачав систему вправ, які мали на меті наступне:

1. Пригадати особливості наукового стилю, навчитися знаходити тексти наукового стилю. Під час виконання цієї вправи учні ознайомилися з інформацією на роздруківках, що містила положення про особливості наукового стилю мовлення, після чого прочитали уривки текстів та, спираючись на інформацію з таблиці, визначили, який з них належить до наукового стилю, обґрунтували свою думку.

2. Колективно створити вступ наукової доповіді. Учнів було поділено на групу А та групу Б. Група А 10-Б класу мала створити вступ з теми «Морфологія. Повнозначні та службові частини мови», у той час, як група Б того ж класу готувала вступ до теми «Особливості вживання вигуків

та модальних слів». Обидві групи спиралися на інформацію про структуру вступу наукової доповіді, яку отримали раніше. У ході виконання цього завдання вчитель заслуховував частини вступу та коригував за потреби. Таку ж діяльність було проведено в 10-В класі, проте теми вступу доповідей відрізнялися. Таким чином, група А готувала вступ з теми: «Особливості дієприслівника. Дієприслівниковий зворот», а група Б – «Творення та вживання дієприслівників».

3. Повправлятися у виголошенні наукової доповіді. Під час виконання цієї вправи учнів зачитували уривки наукової доповіді, надані вчителем, дотримуючись інтонації, виразності тощо.

Також попередньо ми створити довідник з наукової доповіді, що містив основні вимоги до написання, оформлення та виголошення наукової доповіді, а також словничок з наукових метафор та фразеологізмів.

По завершенню уроку учні отримали довідник з наукової доповіді та завдання створити колективні наукові доповіді.

IV етап: Виголошення наукових доповідей

На цьому етапі учні виголошували наукові доповіді, спираючись на знання, отримані попередньо. Учні мали наступні критерії оцінювання процесу виголошення:

Команді:

1. Дотримання наукового стилю мовлення – 2 бали;
2. Наукова насиченість інформації – 2 бали;
3. Дотримання структури наукової доповіді – 2 бали;
4. Оформлення презентації – 2 бали;

Крім того, кожному учаснику додаються бали:

5. За використання слів наукової лексики зі словника, термінів, наукових метафор- 2 бали

6. За виразне і цікаве публічне мовлення без простого читання тез на листочку чи на слайді (використання доречних засобів гумору в доповіді, супровід мовлення жестами) - 2 бали

Кожен учасник у підсумку міг отримати 12 балів.

У 10-Б класі під час презентації наукових доповідей кожна група дотрималася наукового стилю мовлення, структури наукової доповіді та наукової насиченості інформації. Група А також дотрималася вимог щодо оформлення презентації, у той час як група Б мала певні відхилення від зазначених вимог. Таким чином група А отримала 8 балів за колективну роботу, а група Б – 7. Кожен з учнів використовував наукові метафори зі словника, терміни та наукову лексику, проте не всі учні виголошували доповідь чітко, виразно, без зачитування тез. Тому оцінки групи А були наступні: два учні – 12 балів, один учень - 11 балів, один учень - 10 балів. Оцінки групи Б: два учні – 10 балів, два учні – 9 балів. Зазначимо, що під час бесіди з вчителем ми дізналися, що оцінки учнів за попередній семестр складали: 10 балів – один учень, 9 балів – один учень, 8 балів – три учні, 7 балів – 2 учні, 6 балів – 1 учень. Отже, можемо зробити висновок, що учні 10-Б класу зробили гарну роботу над розвитком своїх знань з української мови.

У 10-В класі під час презентації наукових доповідей кожна група також дотримувалася вимог щодо вживання лексики наукового стилю мовлення, структури наукової доповіді та наукової насиченості інформації. Обидві групи дотрималися також правил оформлення презентації. Таким чином, і група А і група Б отримали максимальні 8 балів за колективну роботу. Кожен з учнів використовував наукові метафори зі словника з пам'ятки наукової доповіді, проте деякі учні припускалися лексичних помилок. Також не всі учні іноді чітко, виразно, без зачитування тез виголошували свою частину доповіді. Оцінки групи А були наступні: один учень – 11 балів, один учень – 10 балів, два учні – 9 балів. Група Б отримала наступні оцінки: два учні – 12 балів, три учні – 11 балів, один учень – 10 балів. Зазначимо, що оцінки учнів з української мови за попередній семестр складали: 10 балів – 2 учні, 9 балів – 2 учні, 8 балів – 2 учні, 7 балів – 1 учнів, 6 балів – 2 учні. Отже, як бачимо, учням 10-В класу вдалося підвищити свої бали з української мови.

V етап: Перевірка засвоєних знань

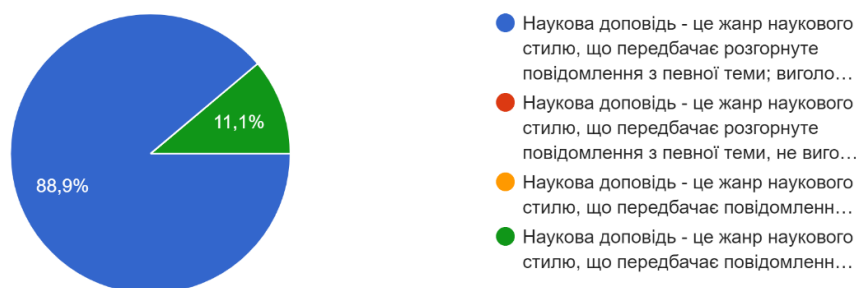
Для того, щоб уповні оцінити отримані учнями знання, ми сформували та провели фінальне опитування для учнів 10-Б та 10-В класів (додатки Д та Е). Воно містило питання про структуру наукової доповіді, вимоги до її виголошення та наукову лексику (рис. 25-47).

Спершу ми дізналися чи всі учні можуть дати визначення ЖНД і з'ясували, що в 10-Б класі 88,9% учнів можуть впоратися з цим завданням:

Рис. 25

Відповідь на питання 1 опитування 2 (10-Б клас)

Оберіть правильне твердження про наукову доповідь
9 відповідей

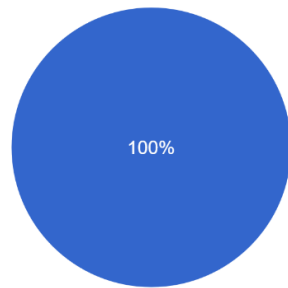

Нагадаємо, що під час першого опитування лише 55,6% учнів цього класу змогли правильно відповісти на питання, що стосувалося визначення наукової доповіді. Отже, можемо зробити висновок про позитивні зміни у знаннях учнів. Такі зміни простежуються і в учнів 10-В класу, адже 100% учнів дали правильні відповіді на питання про визначення поняття «наукова доповідь» під час фінального опитування:

Рис. 26

Відповідь на питання 1 опитування 2 (10-В клас)

Оберіть правильне твердження про наукову доповідь
14 відповідей

- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми; виголо...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми, не виго...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомленн...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомленн...

Зважимо на те, що під час першого опитування у цьому класі 12,5% учнів відповіли неправильно на подібне запитання.

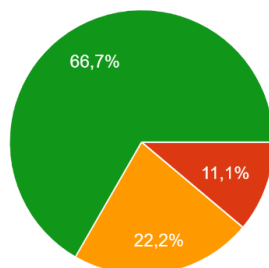
У словнику наукової доповіді ми подавали учням приклади наукових метафор та фразеологізмів, а тому нам було важливо перевірити, чи можуть учні вживати фразеологічні звороти в науковому тексті та чи змогли б вони впоратися з пошуком наукових метафор.

Результати опитування показали, що 66,7% учнів 10-Б класу правильно вживають фразеологічні звороти у науковому тексті. Це ілюструє зображення, подане нижче:

Рис. 27

Відповідь на питання 2 опитування 2 (10-Б клас)

Виберіть фразеологічні звороти, що вживаються у науковій доповіді
9 відповідей

- Кривити душею, вибитися в люди, кирпу гнути, хай йому грець, ні сіло ні впало.
- Мати вплив, домогтися успіхів, ши роки фронт, надавати допомогу, почесний обов'язок.
- Оголосити догану, заслухавши і обговоривши, взяти до уваги, поряд...
- Можна зробити висновки, сформулювати правило, наслідки ек...

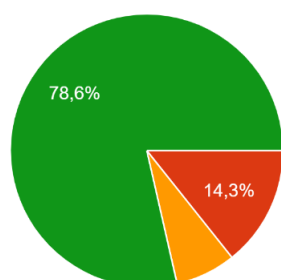
У 10-В класі кількість опитуваних, які правильно вжили наукові фразеологізми склала 78,6% учнів:

Рис. 28

Відповідь на питання 2 опитування 2 (10-В клас)

Виберіть фразеологічні звороти, що вживаються у науковій доповіді

14 відповідей

- Кривити душею, вибитися в люди, кирпу гнути, хай йому грець, ні сіло ні впало.
- Мати вплив, домогтися успіхів, ши роки фронт, надавати допомогу, почесний обов'язок.
- Оголосити догану, заслухавши і обговоривши, взяти до уваги, поряд...
- Можна зробити висновки, сформулювати правило, наслідки ек...

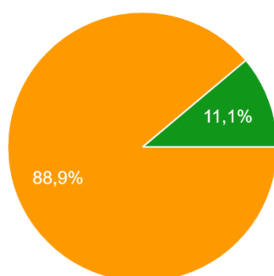
Далі ми звернулися до учнів з проханням знайти наукові метафори. У 10-Б класі з цим впоралися 88,9% опитуваних:

Рис. 29

Відповідь на питання 3 опитування 2 (10-Б клас)

Знайдіть наукові метафори

9 відповідей

- Грім розсердився, вишня пишається білим цвітом, осінь ходить, іде дощ, виє вітер.
- Білий світ, рука долі, дно життя, хвіст літака, чорна душа.
- Царство рослин, екватор клітини, дрібний підприємець, шлюбні танці, риба-пилка.
- Час біжить, тепла атмосфера, гроші тануть, чутки ходять, грудка суму.

У 10-В класі 64,3% опитуваних змогли позначити наукові метафори:

Рис. 30

Відповідь на питання 3 опитування 2 (10-В клас)

Знайдіть наукові метафори
14 відповідей

У ході опитування ми з'ясували, що 66,7% опитуваних 10-Б класу припускаються помилок у вживанні термінології наукової доповіді:

Рис. 31

Відповідь на питання 4 опитування 2 (10-Б клас)

Які терміни-словосполучення ви використали б у своїй науковій доповіді?
9 відповідей

У 10-В 50% учнів так само припускаються помилок у вживанні термінології:

Рис. 32

Відповідь на питання 4 опитування 2 (10-В клас)

Які терміни-словосполучення ви використали б у своїй науковій доповіді?
14 відповідей

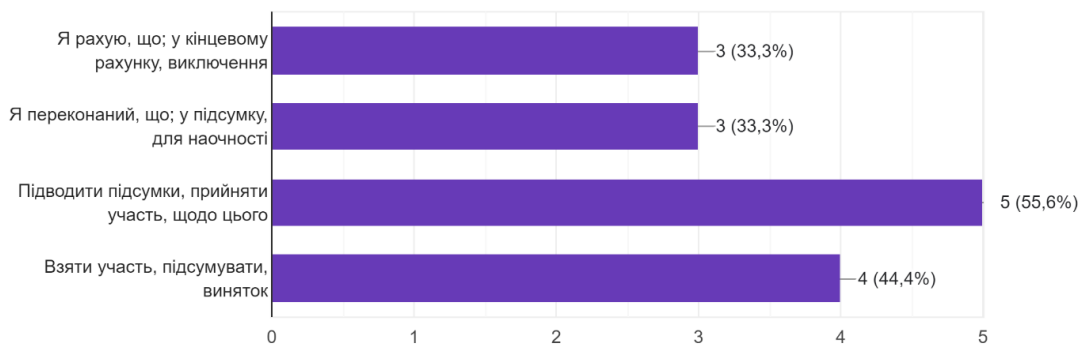

Також ми перевірили наскільки правильно учні можуть вживати висловлювання ЖНД. У питанні, яке стосувалося висловлювань, було дві можливі відповіді для обох класів. Аналізуючи зображення, подане нижче, бачимо, що 77% відповідей свідчать про те, що учні можуть обирати ті висловлювання, які можна вживати у науковій доповіді, проте неможливо не звернути увагу на те, що 88,9% відповідей свідчать про недостатні знання учнів у цьому аспекті:

Рис. 33

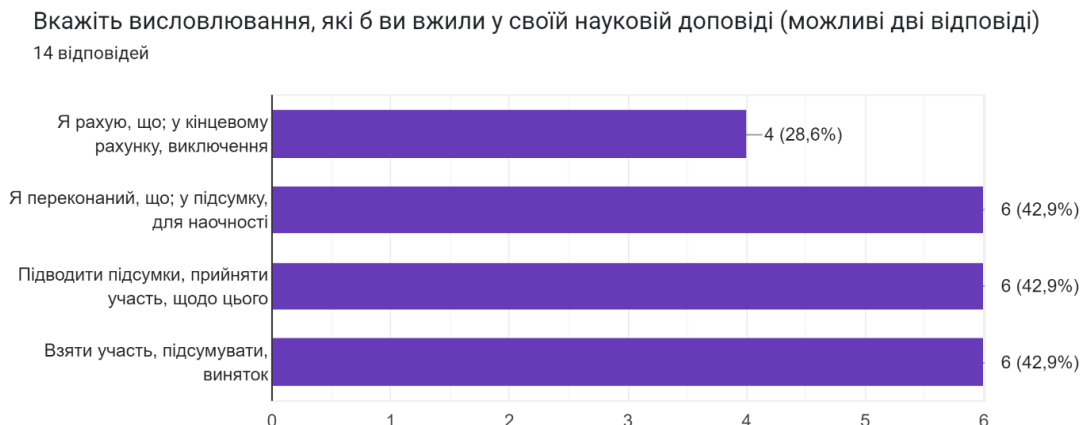
Відповідь на питання 5 опитування 2 (10-Б клас)

Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)
9 відповідей

Під час аналізу відповідей 10-В класу розуміємо, що 71,5% відповідей демонструють гарні знання учнів у тому, які висловлювання варто вживати в науковій доповіді, проте 85,8% відповідей доводять той факт, що знання учнів потребують удосконалення:

Відповідь на питання 5 опитування 2 (10-В клас)

Важливим аспектом написання та виголошення наукової доповіді є наголоси: логічні, інтонаційні тощо. У ході опитування ми впевнилися в тому, що більшість учнів 10-Б класу (77,8%) підтримують цю думку:

Рис. 35

Відповідь на питання 6 опитування 2 (10-Б клас)

Оберіть правильне твердження
9 відповідей

Учні 10-В класу (92,9%) також вважають, що наголос відіграє важливу роль в усному науковому мовленні:

Рис. 36

Відповідь на питання 6 опитування 2 (10-В клас)

Оберіть правильне твердження
14 відповідей

Ми вже зазначали, що учні обох класів зустрілися з труднощами вживання наукових висловів, проте, щоб упевнитися в цьому, ми додатково перевірили їх знання наукової лексики і дізналися, що 77,7% учнів 10-Б класу продовжують припускати лексичних помилок:

Рис. 37

Відповідь на питання 7 опитування 2 (10-Б клас)

Оберіть рядок, де всі словосполучення є правильними
9 відповідей

У 10-В класі відсоток учнів, які припускаються помилок, залишився меншим, ніж у 10-Б і склав 57,1%:

Рис. 38

Відповідь на питання 7 опитування 2 (10-В клас)

Оберіть рядок, де всі словосполучення є правильними
14 відповідей

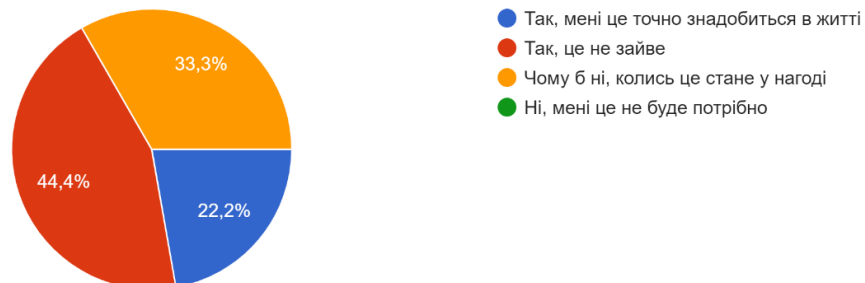

Маємо зазначити, що ми простежили позитивний розвиток бажання учнів грамотно готувати наукову доповідь. Так, відсоток учнів 10-Б класу, які виявили таке бажання під час фінального опитування зріс до 100% від попередніх 66,6%:

Рис. 39

Відповідь на питання 8 опитування 2 (10-Б клас)

Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?
9 відповідей

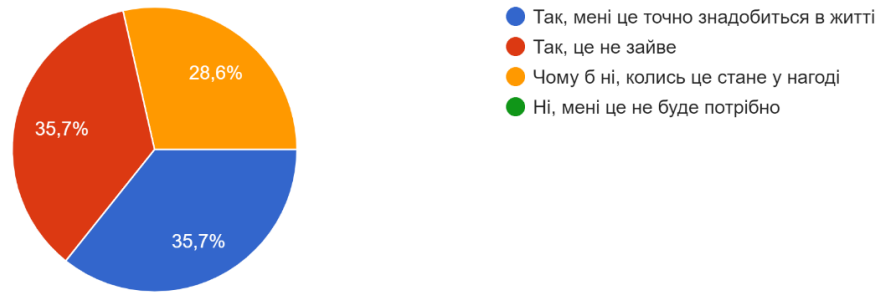
У 10-В класі бажання навчитися грамотно виголошувати наукову доповідь залишилося на попередньому рівні. Нагадаємо, під час першого опитування 100% учнів виявили таке бажання. Нижче надаємо підтвердження результатів фінального опитування учнів 10-В класу щодо їх бажання вивчати ЖНД:

Рис. 40

Відповідь на питання 8 опитування 2 (10-В клас)

Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

14 відповідей

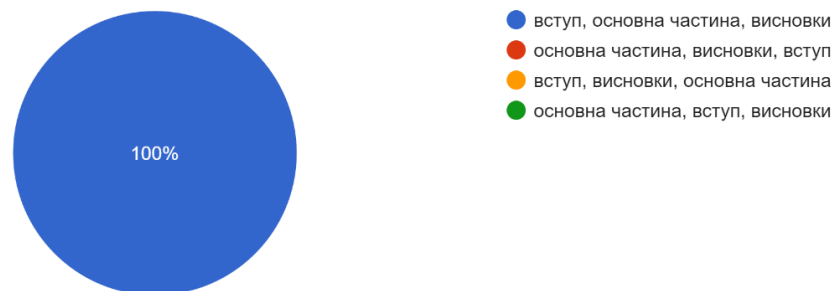
Для грамотного написання та виголошення наукової доповіді необхідно знати структуру наукової доповіді. Аналізуючи результати опитування, ми дійшли висновку, що нам вдалося якісно пояснити вищезгадану структуру учням обох класів, адже ми отримали здебільшого правильні відповіді. 100% учнів 10-Б класу знають структуру наукової доповіді. Це підтверджують результати опитування:

Рис. 41

Відповідь на питання 9 опитування 2 (10-Б клас)

Оберіть рядок, де правильно зазначено структуру наукової доповіді

9 відповідей

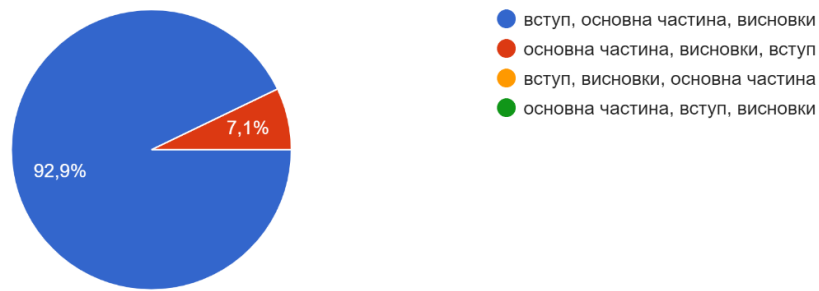

У 10-В класі 92,9% учнів добре знають структуру наукової доповіді:

Рис. 42

Відповідь на питання 9 опитування 2 (10-В клас)

Оберіть рядок, де правильно зазначено структуру наукової доповіді
14 відповідей

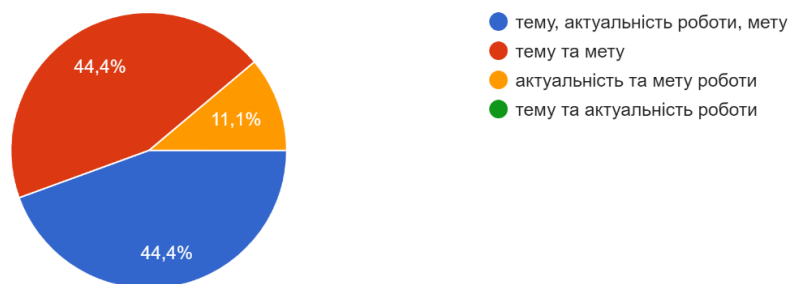

Проте для учнів 10-Б класу розуміння структури вступу наукової доповіді виявилось складним. Лише 44,4% опитуваних змогли відповісти на поставлене питання щодо структури вступу правильно:

Рис. 43

Відповідь на питання 10 опитування 2 (10-Б клас)

Які б структурні елементи ви додали у вступ наукової доповіді?
9 відповідей

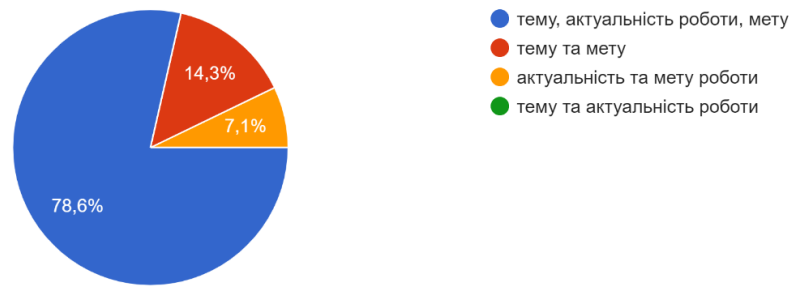
З іншого боку, бачимо, що 78,6% учнів 10-В класу успішно засвоїли структуру вступу наукової доповіді:

Рис. 44

Відповідь на питання 10 опитування 2 (10-В клас)

Які б структурні елементи ви додали у вступ наукової доповіді?

14 відповідей

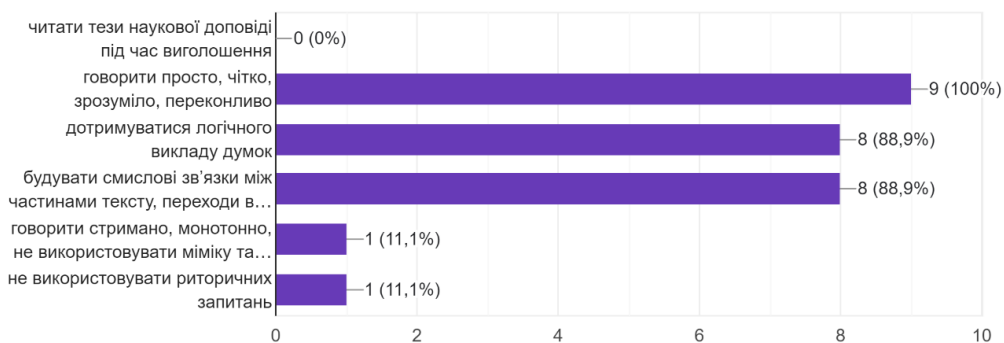
Очевидно, що важливим є розуміння учнями вимог щодо виголошення наукової доповіді. Під час фінального опитування ми з'ясували, що в 10-Б класі 100% учнів вважає, що треба говорити просто, чітко, зрозуміло, переконливо; 88,9% - дотримуватися логічного викладу думок; 88,9% будувати смислові зв'язки між частинами тексту, переходити від одного аспекту проблеми до іншого:

Рис. 45

Відповідь на питання 11 опитування 2 (10-Б клас)

Оберіть всі рядки, де зазначено вимоги дощого виголошення наукової доповіді (можливі три відповіді)

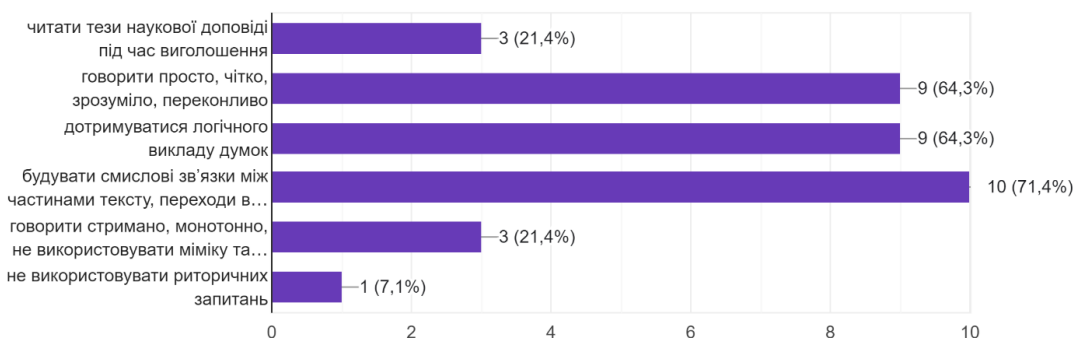
9 відповідей

У 10-В класі 64,3% учнів вважає, що треба говорити просто, чітко, зрозуміло, переконливо; 64,3% - дотримуватися логічного викладу думок; 71,4% - будувати смислові зв'язки між частинами тексту, переходити від одного аспекту проблеми до іншого. Проте з цих учнів 49,9% учнів можуть припускатися помилок:

Відповідь на питання 11 опитування 2 (10-В клас)

Оберіть всі рядки, де зазначено вимоги дощого виголошення наукової доповіді (можливі три відповіді)
14 відповідей

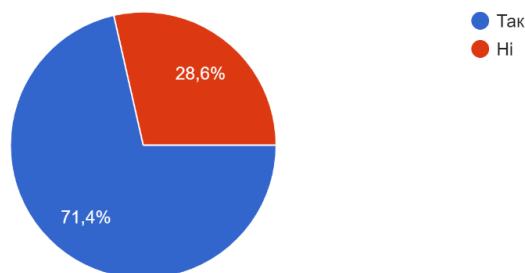

Також під час заповнення другого опитувальника 71, 4% учнів 10-В класу вказали, що зважилися б виголошувати свою наукову доповідь перед науковцями, в той час, як лише 28, 6% - ні:

Рис. 47

Відповідь на питання 12 опитування 2 (10-В клас)

Якби перед Вами були видатні науковці, чи зважилися б Ви виголошувати доповідь перед ними?
14 відповідей

Порівняймо початкові та кінцеві результати 10-Б класу. На початку експерименту 44,4% учнів не могли правильно дати визначення науковій доповіді як жанру наукового стилю, проте на кінець експерименту ця кількість знизилася до 11,1% учнів. На додачу, спочатку лише 66,7% опитуваних виявили бажання навчитися грамотно створювати наукову доповідь, в кінці експерименту кількість таких учнів зросла до 100%. Також

учні навчилися використовувати наукові метафори та фразеологізми, а також показали свої знання щодо вимог до виголошення доповіді. З іншого боку, використання термінів, лексичних одиниць, а також знання структури вступу наукової доповіді потребують доопрацювання.

Під час аналізу початкових та кінцевих результатів 10-В класу бачимо, що лише 25% учнів правильно визначали призначення виголошення доповіді, і лише 37,5% могли обрати правильне поєднання лексичних одиниць. Утім в кінці експерименту бачимо, що учнів навчилися використовувати наукові фразеологізми (78,6% учнів) та метафори (64,3% учнів), знають визначення наукової доповіді (100% учнів), обов'язкові структурні елементи вступу наукової доповіді (78,6% учнів). Проте варто зазначити, що деякі учні продовжують припускати лексичних помилок. Також бачимо, що кількість учнів, які мають бажання виголосити наукову доповідь перед науковцями збільшилась на 21,4%. Це означає, що учні 10-В класу на кінець експерименту почали почуватися більш впевнено у своїх знаннях, вміннях створювати наукову доповідь та виголошувати її.

Виходячи з результатів експерименту, ми можемо сформулювати наступні методичні рекомендації для навчання ЖНД в 10-му класі філологічного напрямку:

1. Учитель має будувати план роботи відповідно до чинних навчальних програм;
2. Учитель зобов'язаний дотримуватися етапності навчання;
3. Варто використовувати різноманітні джерела та ресурси для навчання;
4. Джерела та ресурси, використовувані вчителем, мають бути цікаві та доступні для учнів;
5. На уроці слід використовувати різні типи завдань, які зумовлюють різнобічні підходи до навчання;
6. Під час побудови схеми уроку вчитель має зважати на психофізіологічні особливості десятикласників.

Висновки до розділу II

Усне та писемне повлення мають спільні та відмінні риси. До спільних рис належать такі: підпорядкування загальним мовним правилам і структурам, таким як граматики та синтаксис; наявність змістовної структури, яка включає вступ, основну частину і висновок; спрямованість на спілкування з аудиторією та передачу інформації, думок або емоцій. До відмінних рис належать такі: усне мовлення передається усно, безпосередньо, в реальному часі, тоді як писемне мовлення подається у письмовій формі, може бути перевірене та поредаговане; усне мовлення використовує інтонацію, міміку, жести та інші невербальні засоби виразності, тоді як писемне мовлення має обмежені можливості у цьому відношенні, тому залежить від використання мовних засобів; усне мовлення може бути спонтанним та інтерактивним, з можливістю негайного отримання зворотного зв'язку від аудиторії, тоді як писемне мовлення, зазвичай, передбачає односторонню комунікацію без можливості миттєвого відгуку.

Проте, незважаючи на певні відмінності в характеристиці цих видів мовлення, їх розвиток буде відбуватися за схожими принципами, зокрема важливим буде використання принципів: всебічного розвитку особистості, цілісності освітнього процесу, науковості, усвідомленості, доступності, зацікавленості, системності, послідовності тощо.

Зважаючи на те, що навчання усного та писемного мовлення в ЖНД має відповідати принципам системності та послідовності, важливим буде дотримання таких етапів навчання учнів 10-го класу ЖНД:

I етап: Ознайомлення з НСУМ та характеристиками ЖНД

II етап: Опис підготовки наукової доповіді

III етап: Аналіз мовних і текстових особливостей наукової доповіді

IV етап: Написання тез, підготовка презентацій та виголошення наукової доповіді учнями.

Продуктивність дотримання вищезазначених принципів та етапів доводиться результатами експерименту, проведеного протягом січня – квітня

2024 року у 10-х класах спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №277 з поглибленим вивченням англійської мови Деснянського району міста Києва. Для якісної роботи вчителя і учнів під час навчання ЖНД у 10-му класі важливо:

1. будувати план роботи відповідно до чинних навчальних програм;
2. дотримуватися етапності навчання;
3. задіювати різноманітні джерела та ресурси, які є цікавими та доступними для учнів;
4. використовувати різні типи завдань;
5. зважати на психофізіологічні особливості десятикласників.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Методологічною основою дослідження визначено компетентнісний та системний підходи. Метою дослідження стало обґрунтування технології навчання жанру наукової доповіді та удосконалення МК в науковому стилі учнів 9 класу філологічного напрямку. Здійснено теоретичне узагальнення інформації з досліджуваної теми, розроблений комплекс вправ та авторську технологію навчання, а також описано хід і результати експерименту, у ході якого було апробовано технологію навчання.

Під час аналізу літературних джерел було виявлено, що наукова доповідь є особливим жанром наукового стилю української мови, який використовується для представлення результатів наукових досліджень або аналізу конкретної проблеми чи теми перед аудиторією. Її основними особливостями є наявність чіткої структури, наукової лексики, об'єктивність та наукова обґрунтованість, дотримання наукового стилю мовлення. Підготовка доповіді в письмовій формі полягає в написанні тез із використанням специфічних мовних одиниць філологічної галузі знань. Усна форма доповіді реалізується під час виголошення в аудиторії. Доповідь буває одноосібною та в співавторстві (колективною).

В ході аналізу чинної навчальної програми з української мови для старшої профільної школи, було з'ясовано, що навчання наукового стилю мовлення має свої вимоги щодо формування подальшого рівня знань учнів. Учні 10-го класу філологічною напрямку повинні вміти готувати повідомлення на основі власних наукових досліджень, характеризувати особливості та використання наукового стилю мовлення, складати плани для наукових статей та рефератів, готувати реферати, тези, рецензії та доповіді на різні навчально-наукові теми, редагувати наукові тексти та здійснювати пошукові дослідження, брати участь у дослідницьких проєктах, проводити бібліографічну роботу з використанням інформаційних технологій.

Зважаючи на те, що учні 10-го класу є підлітками і їх вміння здійснювати процеси мислення та мовлення ще формуються, під час

навчання ЖНД важливо дотримуватися сучасних принципів та підходів. Зокрема необхідно зважати на те, що навчання має відбуватися поступово, безперервно. Вчитель зобов'язаний залучати учнів до наукової діяльності, мотивувати їх, залучати ті навчальні матеріали, які є цікавими та корисними для учнів. Аналіз підручників з української мови для 10-го класу показав, що вчитель повинен доповнювати їх якісним навчальним матеріалом, дібраними за принципами доступності, зацікавленості, системності, послідовності, перспективності.

Мовленнєву компетентність учнів у науковому стилі слід формувати на основі зарубіжного та вітчизняного досвіду. Його узагальнення дало змогу сформувати чотири групи характеристик: процесуальні, мовні, уснотекстові і писемнотекстові. Підходами до опанування ЖНД визначено: дослідницький, систематичний, інтегрований, інноваційний, особистісно-орієнтований.

Технологія навчання учнів 10-го класу філологічного напрямку ЖНД реалізується на чотирьох етапах:

I етап: Ознайомлення з НСУМ та характеристиками ЖНД

II етап: Опис підготовки наукової доповіді

III етап: Аналіз мовних і текстових особливостей наукової доповіді

IV етап: Написання тез, підготовка презентацій та виголошення наукової доповіді учнями.

Для реалізації етапів створено комплекс вправ і завдань, зокрема, для роботи з термінологією, для редагування текстів, для тренування невербальних засобів виголошення доповіді.

Апробація технології відбувалася у двох 10-х класів школи номер з асистуванням двох учителів української мови. Результати апробації було перевірено в ході послідовних опитувань у кожному класі. В ході апробації технології виявлено, що вона позитивно вплинула на процес формування МК:

а) покращено загальний рівень володіння науковим стилем української мови; учні засвоїли правила логічного і системного пошукові вміння учнів,

щоб використовувати різноманітні ресурси для складання тез доповіді й оформлення презентації.

б) учні засвоїли особливості наукового стилю та ЖНД, оформлення та виголошення наукового тексту;

в) школярі навчилися створювати наукову доповідь та якісно виголошувати її в аудиторії;

г) учні продемонстрували активне використання невербальних засобів, зокрема налагодження позитивної атмосфери публічного усного мовлення за допомогою усмішки, жестів заохочення, жестів схвалення і підбадьорювання.

Під час апробації, на жаль, не вдалося досягти рівномірного прогресу формування МК в науковому стилі в обох класах. Можна припустити, що це пояснюється нерегулярною відвідуваністю учнів школи та різного рівня знань учнів.

На основі узагальнення теоретичних засад та апробації навчальної технології, вчителі української мови можуть планувати уроки, присвячені навчання наукової доповіді як жанру, організації практики усного і писемного наукового мовлення 10-класників.

Перспективним напрямком подальших досліджень цієї теми може бути створення технології навчання наукової доповіді іноземною мовою, залучення інших наукових жанрів, наприклад рецензії і коментаря.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І. Г. Особливості навчання науковому стилю мовлення болгарських студентів на заняттях з української мови / І. Абрамова / Актуальні питання лінгводидактики: традиції та новаторство : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ.онлайн-конференції, 09-10 листопада 2023 р., - Запоріжжя : ЗДМФУ, 2023. – С. 3-4.
2. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. – К. : АПН, 2000. – 457 с.
3. Білоус І. І. Новітні технології навчання: зарубіжний досвід розвитку та способи реалізації
4. Бобер О.А., Бронікова С.А., Єгорова Т.Д. Основи наукового мовлення / уклад. : О. А. Бобер, С. А. Бронікова, Т. Д. Єгорова та ін. ; за ред. І. М. Плотницької, Р. І. Ленди. – К. : НАДУ, 2012. – 48 с.
5. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В., Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі – 9 с.
6. Бульвінська О. І. Сучасні методи навчання і викладання на основі дослідження: зарубіжний досвід, 2019
7. Вашуленко М. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За наук. ред. М.С.Вашуленка. – К.: Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
8. Відеозавдання з астрономії. Режим доступу: <https://platform.man.gov.ua/video/32e8d082-004a-4071-b3de-52b80a472fd3>
9. Відеозавдання з фізики. Режим доступу: <https://platform.man.gov.ua/video/f40873b6-3675-42c9-887f-c1b15f1d9e72>

10. Відеозавдання з хімії. Режим доступу:
<https://platform.man.gov.ua/video/d8563a21-3a00-4383-846d-378c93a5c18c>
11. Вінтюк Ю. В. Дослідницький підхід у підготовці майбутніх психологів, 2020
12. Всеукраїнська науково-практична конференція «Відомі українці: Олена Пчілка», 19-21.06.2024. Режим доступу:
<https://man.gov.ua/online-projects/proyekti-do-175-richchya-vid-dnya-narodzhennya-oleni-pchilki>
13. Голенко В. М. Мова і мислення – Дніпропетровськ : Національна металургійна академія України
14. Голобородько Є.П., Омельчук С.А. Урок рідної мови: сучасні підходи та технології // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2003. – №1(1). – С.20-22.
15. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси : Брама-Україна, 2008. 400 с.
16. Грещук В. В. Стилїстика української мови. Короткий словник термінів /Уклала Валентина Грещук. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 82 с.
17. Доповідь / Наукова доповідь. Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=7c7P3ayQeSE&t=122s>
18. Доповідь на Всеукраїнській науковій конференції, Елеонора Хачатрян, студентка 3 курсу ФММ КНУКіМ. Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=ahT14RleXLA>
19. Доповідь студентки ФФ-51 Йович Анастасії Емілівни під час XVII науково-практичної конференції. Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=gPq1hVD0DJg>
20. Држевецькі І.А. Біологічні ритми та їх значення для навчальної та трудової діяльності/І.А. Држевецькі. - Ставрополь: Здоров'я, 1990. - 45 с.

21. Екопогляд: супутникові дані у дослідженні природи. Режим доступу: <https://platform.man.gov.ua/video/7f87f0ad-be20-4604-ba33-89b5a12da79f>
22. Експрес-бюлетень фахової інформації з української мови і літератури №18, Спеціальний випуск. Сучасний урок. – Вінниця: Управління освіти Вінницької міської ради, Міський методичний кабінет, 2012
23. Ефективна технологія навчання української мови [текст] / Г.С. Онуфрієнко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів: ЛНУ, 2011. – Випуск 6. – С.244–251.
24. Жовтобрюх М. А. Науковий стиль української мови / М. А. Жовтобрюх // Мовознавство. – 1968. – № 1. – С. 3–13.
25. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (№463-IX від 16.01.2020)
26. Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2021 року. – Том 2. Гуманітарні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2021. – 280 с. Режим доступу: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/Humanitarni-nauky-2021.pdf>
27. І Наукова учнівська конференція «Філологія очима учнів», 27.04.2021. Режим доступу: <https://nupp.edu.ua/event/i-naukova-uchnivska-konferentsiya-filologiya-ochima-uchniv.html>
28. Карпенко А.А. Технологія критичного мислення як засіб розвитку обдарованості молодших школярів / А.А. Карпенко// Вісник. – 2015. - №125. – С. 316-318.
29. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова : монографія [текст] / Л. В. Коваль. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 375 с.
30. Ковальчук, Галина Іванівна. Атрибуція та експертиза книжкових пам'яток та історичних бібліотечних зібрань як напрям

книгознавчих досліджень Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Г. Ковальчук // Бібліотечний вісник. – 2022. – № 1. – С. 29-40. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004206>

31. Конкурс учнівських проєктів «Від мови – до ідентичності та традицій» для учнів 9–11 класів, 23-27.10.2023. Режим доступу: https://znayshov.com/News/Details/tyzhden_ukrainskoi_pysemnosti_ta_movu_Yaki_zakhody_zaplanovani_u_stolytsi
32. Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, відділення філології, секція «Українська мова», 15.05.2023. Режим доступу: <https://man.gov.ua/contests/olympiad/konkurs-zahist-naukovo-doslidnitskikh-robit-uchniv-chleniv-man/sections/perelik-sekcij-ta-oriyentovni-naukovi-napryami>
33. Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, відділення літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства, секція «Українська література», 15.05.2023. Режим доступу: <https://man.gov.ua/contests/olympiad/konkurs-zahist-naukovo-doslidnitskikh-robit-uchniv-chleniv-man/sections/perelik-sekcij-ta-oriyentovni-naukovi-napryami>
34. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
35. Король Д. Ю. «Мотив жертви в народних віруваннях українців. Вплив на сьогодення», 2022. Режим доступу: https://docs.google.com/document/d/1z_Wri8Oqgel2ewNZuktKmjU-icNp0QxQ/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true
36. Курганова, Олена Юріївна. Освітній потенціал електронних виставок історико-культурних фондів наукової бібліотеки / О. Ю. Курганова, К. В. Лобузін // Інформаційні технології і засоби

- навчання. – 2022. – Т. 89, № 3. – С. 249-265. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004413>
37. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
 38. Кучеренко І. А., Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: Автореферат. – Херсон: Херсонський державний університет, 2015
 39. Кучерук О.А. Шляхи формування мовленнєвої компетентності: психолінгвістичний підхід до навчання рідної мови// Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2007. - Випуск №12.– С. 37 – 41.
 40. Лазаренко С. В. Особливості навчання науковому стилю мовлення іноземців на заняттях з української мови - ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, 10.09.18. – 3 с.
 41. Лінгводидактична стратегія в умовах Болонського процесу / Г. С. Онуфрієнко // Українська освіта у світовому часопросторі. – Київ : ІУ МОНУ, 2007. – С. 390–391.
 42. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2 : М — Я. — С. 399-400.
 43. Мартинова Р.Ю. Цілісна загально дидактична модель змісту навчання іноземних мов. К.: Вища школа, 2004. 454с.
 44. Мельник Ю. Б. Методика підготовки до наукової доповіді // Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди / Теорія і практика управління соціальними системами. – 2012. - №1. – 5 с.

45. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник] / [С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Бігіч, Н. О. Бражник та ін.]. [вид. 2е, випр. и переробл.]. К.: Ленвіт, 2002. С. 38-42.
46. Мигаль В. Д. Теорія і методи наукової творчості: Навчальний посібник. – Харків: Видавничий Дім «ИНЖЕК», 2007. – 213 с.
47. Мистецтво публічного виступу. Доповідь. Режим доступу: http://pidruchniki.com/1060022148828/dokumentoznavstvo/mistetstvo_publichnogo_vistupu_dopovid
48. Мудрик А.В. Соціальна педагогіка: Учб. посіб. для вузів/За ред. В.А. Сластенина. - М.: Академія, 2000. - 454 с.
49. Нагач М. В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США [текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 [спец. «Теорія і методика професійної освіти»] / М. В. Нагач. – К., 2008. – 21 с.
50. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції [текст] / Н. В. Нагорна // Виховання і культура. – 2007. – № 1-2 (11-12). – С. 266–268.
51. Онуфрієнко Г. С. Алгоритмізація пізнавальної діяльності іноземних студентів як ефективна технологія навчання української мови / Г. Онуфрієнко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. - 2011. - Вип. 6. - С. 244-252. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2011_6_37
52. Онуфрієнко Г.С. Алгоритмізація мовної освіти у ВНЗ України як лінгводидактична стратегія в умовах Болонського процесу / Г. Онуфрієнко// Українська освіта у світовому часопросторі: Матеріали II Міжнародного конгресу (м. Київ, 25–27.10.2007р.) – К.: ІУ МОН, 2007. – С. 390–391
53. П. Йолон Системний підхід // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут

- філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — С. 584. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 87я2. — ISBN 966-531-128-X.
54. Падура М. Ф., Череповська Т. В., Навчання студентів деяких особливостей наукового стилю англійської мови – Львів : Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, 2014. – 8 с.
55. Петухова, А. Зв'язок між мовою і мисленням / А. Петухова ; наук. кер. О.О. Жулавська // Перекладацькі інновації : матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 12-13 березня 2015 р. / Редкол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова, О.О. Жулавська та ін. - Суми : СумДУ, 2015. - С. 36-38.
56. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія. – Суми: Університетська книга, 2005. – 230 с.
57. Приклад наукової доповіді за результатами наукової роботи МАН. Режим доступу: http://www.scilaw.pp.ua/p/blog-page_70.html
58. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів 10-11 клас. Філологічний напрям, профіль – українська філологія, 2017
59. Профільна школа в особистісно-розвивальному середовищі: практика, проблеми, перспективи. Режим доступу: <https://gpschool16.wordpress.com/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/>
60. Розвиток мовлення. Стилїстика. Науковий стиль. Підготовка до ЗНО з української мови. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=НОуvmЕТ0-4k>
61. Савич Л. П. Урок української мови в світлі праць Олександра Біляєва: Наукові записки. Серія: Педагогіка. — 2007. — №5.
62. Савчин М. В., Василенко Н. П., Вікова психологія: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 202 с.

63. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навчальний посібник/Київ : Академія, 2010. 213 с.
64. Сербенська О. Культура усного мовлення : практикум : навч. посібник. Київ: Центр навч. літератури, 2004. 216 с
65. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
66. Сучасний продуктивний урок. Теоретичний аспект. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/01009g3c-5dba.docx.html>
67. Тріус В. О. «Українське кобзарство як феномен національної культури», 2017. Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/1xHCtPR7OKJEkxOxKGt--bJEyrShaY9yu/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true>
68. Тріус В. О. Приклад тез виступу під час захисту наукової доповіді з теми «Українське кобзарство як феномен національної культури». Режим доступу: https://docs.google.com/document/d/1J-evu0oyjHiaRX_M47t3G0rUuZIKiAhK/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true
69. Трубачева, С. Е. Метапредметна діяльність старшокласників в умовах профільного навчання [Текст] / С. Е. Трубачева, О. В. Черноус // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. – Вип. 1 (38). – С. 299–301. – Бібліогр.: с. 300 (5 назв).
70. Удовик, Володимир Миколайович. Питання про повторне використання творів образотворчого мистецтва статусу Суспільного надбання галерей, бібліотек, архівів і музеїв (GLAM) в аспектах європейської реформи авторського права / В. Удовик, Л. Литвинова,

- З. Пономаренко // *Бібліотечний вісник*. – 2022. – № 2. – С. 3-17. –
Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004260>
71. Фольклористика. Мотив жертви в народних віруваннях українців.
Вплив на сьогоднішній день. Режим доступу:
https://www.youtube.com/watch?v=VRN7H_McPRw
72. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку
вчителя [текст] / В. Химинець // *Закарпатський інститут
післядипломної педагогічної освіти*. – [Електронний ресурс] . –
Режим доступу: <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.
73. Чекстере О.Ю. Погляди Ж.Піаже на особливості егоцентризму
дитячого мислення / Оксана Чекстере // *Актуальні проблеми
психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична
психологія* / за ред. Академіка С.Д.Максименка. – К.: Главник, 2008,
– Том X. - Частина 8. – С.632-642.
74. Чепіга І. П. Мовленнєві особливості наукового тексту: текст-
міркування, текст-доказ. *Лінгвістичні студії*. 2002. Вип. 10. С. 157–
161.
75. Як усно висвітлити власні наукові результати. *Національний
університет біоресурсів і природокористування України*. Режим
доступу: https://www.youtube.com/watch?v=J7_wv6O9Os
76. Hall A.D. *A methodology for systems engineering* / A.D. Hall. –
Princeton. 1962. – 346 p.

НАУКОВА ДОПОВІДЬ

Це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної наукової теми; попередньо готується у вигляді тез, презентації, виголошується в аудиторії. У доповіді порушують актуальні наукові проблеми, питання, які є частиною теорії чи практики науки. Доповідь виголошують на уроці, зборах чи тематичному занятті гуртка, на учнівських конференціях.

Наукова доповідь буває *одноосібна* і *колективна*. У *колективній доповіді* співавтори автори розподіляють між собою підготовку структурних частин і планують послідовність доповідачів під час виголошення в аудиторії.

З-поміж **вимог** до наукової доповіді основними є такі:

1. наукова обґрунтованість,
2. перевірений фактичний матеріал,
3. переконливість висновків,
4. використання наукового словника

ПІДГОТОВКА НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

Здійснюйте підготовку доповіді (частини доповіді) у такій послідовності:

1. Читання й аналіз літератури, статей, підручників з теми доповіді
2. Підготовка тез або презентації

3. Виголошення доповіді в аудиторії

Щоб якісно підготувати наукову доповідь, дотримуйтеся такого плану:

- 1) з'ясуйте мету й завдання доповіді, урахувуючи цільову аудиторію;
- 2) сформулюйте тему та мікротеми, запишіть складний план;
- 3) доберіть і опрацюйте наукову літературу; зробіть тематичні виписки і запишіть тези;
- 4) визначте суперечливі питання, продумайте, як їх репрезентувати в доповіді;
- 5) визначте, які способи ілюстрації фактичного матеріалу доцільно використати для розкриття кожного пункту плану (мультимедійна презентація, таблиця, малюнки, схеми, діаграми, відеозаписи тощо);
- 6) продумайте оригінальний початок доповіді (*наприклад, досвідчені мовці радять починати доповідь із несподіваної для слухачів тези, риторичного питання, приголомшливого факту тощо*);
- 7) відповідно до мети доповіді сформулюйте висновки;
- 8) оформте тези або презентацію.

СТРУКТУРА НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

Доповідь зазвичай має трьохелементну структуру:

1. вступ,
2. основна частина,
3. висновки.

У **вступі** потрібно поінформувати про тему (Наприклад, *‘Використання прислівників-синонімів у науковому тексті’*) і звернутися до слухачів. Важливо підкреслити актуальність теми (Наприклад, можна сказати, що *українцям важливо урізноманітнювати мовлення, розповідаючи про певну проблему, наукове питання*). Крім цього, у вступі зазначають **мету** доповіді (Наприклад, *‘Метою цієї доповіді є визначення різновидів прислівників, які можуть бути використані, як синоніми в науковому тексті.*).

В **основній частині** автор (автори) описує/ють усі частини доповіді згідно з планом доповіді та ілюструє/ють їх графічними матеріалами (діаграмами, рисунками, схемами, прикладами).

Наприклад:

- 1.Що таке прислівник.
2. Явище синонімії
3. Особливості прислівників у науковому стилі
4. Які прислівники вважати синонімами в науковому тексті (*розвивається швидко, стрімко, активно*)
5. Які прислівники не є синонімами в науковому тексті (*розвивається хутенько, стрімголов, шалено*)

У **висновках** необхідно підвести підсумки наукової доповіді, узагальнивши всі частини наукової теми.

Письмовий варіант доповіді називається **тезами доповіді** також містить додаткові елементи структури тексту, які повинні бути оформлені та додані до основних елементів:

- титульний лист, на якому вказують автора (авторів), тему, заклад чи установу;
- зміст доповіді, у якому фігурують усі структурні частини.;
- список використаних джерел і літератури.

Презентація доповіді (великими літерами?) готується у програмах Power Point, Canva та ін.

- Кожний слайд презентації відповідає структурній частині доповіді.
- Слайди повинні оформлюватися в одному стилі
- Ілюстрації, графіки, схеми повинні легко бути розбірливі і легко сприйматися візуально.

Виголошення доповіді(великими літерами, жирний шрифт)

•Важливо не читати текст, представлений на слайдах, а коментувати його, додавати деталі, доповнювати і пояснювати інформацію.

ПРИКЛАД ТЕЗ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

<https://docs.google.com/document/d/1xHCtPR7OKJEkxOxKGt-->

[bJEyrShaY9yu/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true](https://docs.google.com/document/d/1xHCtPR7OKJEkxOxKGt--bJEyrShaY9yu/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true)

ВИГОЛОШЕННЯ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ Знову виголошення?

Для того, щоб вас уважно слухали, доцільно застосовувати такі формальні прийоми:

•запитати аудиторію, чи знає вона про прислівник в українській мові (*риторичне запитання*);

•запитати слухачів чи вжили б вони вислів Ця наукова проблема добряче набридає дослідникам, як муха в спасівку (*елементи гумору*);

•у вступі: *Невже ви й справді вважаєте що можна повторити тричі слово 'актуально' в одному реченні, і від цього текст стане науковим?* (використання жестів, міміки (*усмішки, здивування*))

•коментуючи слайди презентації, необхідно звертати увагу слухачів на зміст кожного з них: *на цьому слайді ви бачите, тут зупинимося на... Ось приклади неправильного вживання.. (акценти)*

ПРИКЛАД ПРЕЗЕНТАЦІЇ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

• Презентація :

<https://docs.google.com/presentation/d/1xVXaKWEVpGubi1ITBKpuDZRT>

[HV8oQp15/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true](https://docs.google.com/document/d/1J-evu0oyjHiaRX_M47t3G0rUuZIKiAhK/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true)

- **Коментарі до слайдів:**

https://docs.google.com/document/d/1J-evu0oyjHiaRX_M47t3G0rUuZIKiAhK/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true

Впорядкувати: Тези ...

Прклад тез...

Презентація ...

Приклад презентації.. і т.д.

МОВА НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

1. Не забувайте структурувати науковий текст, використовуючи причинно-наслідкові зв'язки: по-перше, отож, такий-то науковець стверджує, що, отже тощо.

2. У науковому стилі майже не використовуються особові займенники першої та другої особи, однак досить часто використовуються конструкції без підмета (наприклад, «Відомо, що...»).

3. У науковій доповіді прийнято мовити в першій особі множини: *вважаємо, наполягаємо, ми стверджуємо*.

4. Науковий стиль характеризується логічною послідовністю викладу, упорядкованою системою зв'язку між частинами висловлювання, прагненням авторів до точності, стислості, однозначності при збереженні насиченості змісту.

5. У доповіді висновки впливають зі змісту і вони несуперечливі, а текст розбитий на окремі смислові відрізки, що відображають рух думки від часткового до загального або від загального до конкретного.

СЛОВНИК НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

ВСТУПНІ ФРАЗИ У НАУКОВИХ ТЕКСТАХ

- Ця стаття присвячена темі (проблемі, питанню) ...
- Стаття являє собою узагальнення (виклад, опис, аналіз, огляд) ...
- У статті йдеться про (оцінку, аналіз, виклад, опис, узагальнення), представлена точка зору ...
- Стаття ділиться на ..., починається з ..., закінчується ..., складається з ...
- Сутність проблеми зводиться до того, щоб ...
- Наша основна (головна) мета (завдання) полягає (складається) в тому, щоб ...

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ УТОЧНЕННЯ ЗМІСТУ

- Автор зачіпає (ставить, висвітлює) такі проблеми ...
- Автор зупиняється на наступних проблемах (питаннях, фактах) ...
- Праця автора стосується наступних проблем (питань, фактів) ...
- Сутність проблеми зводиться до ... (полягає в ...).

- Автор наводить (підводить нас) до висновку (висновку),
- робить висновок (висновок), підводить підсумок (говорить, стверджує)
...
- Автор каже, аналізує, характеризує, розкриває, (недоліки, суперечності, сутність), розбирає, описує, називає, формулює, висуває (гіпотезу, питання), висловлює припущення, зупиняється, стосується, зазначає, підкреслює, виділяє (особливе, спеціальне) увагу, стверджує, доводить
...
- Автор вважає, вважає, стоїть на точці зору, дотримується точки зору, відстоює (розділяє) точку зору ...
- Автор порівнює, зіставляє, протиставляє ...
- Автор погоджується (згоден), заперечує, суперечить, сперечається, спростовує, полемізує, критикує, розходиться в поглядах, висуває (призводить) заперечення, аргументи, докази ...
- Автор посилається, спирається, виходить, ілюструє, наводить приклад, цитує, обґрунтовує, має на увазі; пояснює це тим, що; бачить причину цього в тому, що ...
- За словами ..., автор писав (відзначав, вважав) ..., як стверджує автор (повідомляє, вважає) ...

ОЦІНКА РОБОТИ В НАУКОВОМУ СТИЛІ НАПИСАННЯ

- Основна (головна) цінність роботи (складається, полягає) в ...
- Перевагою (недоліком) роботи є ...
- До переваг (недоліків) роботи відносяться ...
- Заслуга автора полягає (полягає) в тому, що ...
- Робота має велике (теоретичне, практичне) значення.
- З теоретичної (практичної) точки зору важливо ...
- Не можна (не) годитися з, викликає заперечення (сумніви), не зовсім ясно (спірно, вимагає дискусії) ...
- Бажано (корисно, доцільно) було б ...

ОСНОВНА ЧАСТИНА НАПИСАННЯ ДІЛОВОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ

- По-перше, по-друге, по-третє ...
- Основне, головне, основна теза ..., найбільш важливим є, істотно...
- Звернемо увагу на ..., істотно те, що ...
- Слід зазначити (врахувати) ...
- Як правило, зазвичай, в більшості випадків, частіше за все, характерно, типово, найбільш поширений ...
- Звернемо увагу, серед (чого), зауважимо, що стосується, слід виділити, необхідно підкреслити, підкреслимо.
- Крім того, при цьому, додамо, слід додати ...
- На додачу до всього вищезгаданого...
- Одночасно, поряд з тим, ідентичне явище являє собою ...
- Один з ... це ... зокрема, один з ... виступає ...
- Водночас, з одного боку, з іншого боку, навпаки, в свою чергу, в зв'язку з цим аналогічним чином, для порівняння візьмемо ...
- Загалом, одним словом, отже, таким чином, в результаті, узагальнюючи ...
- Ілюструємо це положення, в якості ілюстрації використовуємо ..., в застосуванні до ..., ... демонструємо прикладом
- Точніше, інакше кажучи, краще сказати, так би мовити; Ясно що...,
- а саме, іншими словами, в іншій термінології ...
- Навіть, тільки лише, особливо, саме в цьому, тут, найбільш помітний, підкреслимо ...
- як ми спробували показати...
- думається, що ..., на наш погляд, беремо сміливість стверджувати,
- ми вважаємо за краще говорити, автор вважає, на нашу думку, (глибокому) переконання ...

ВИСНОВОК ДЛЯ НАПИСАННЯ ЗАКЛЮЧНОЇ ЧАСТИНИ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

- Сутність вищевикладеного зводиться до ...
- На закінчення слід сказати (зазначити, підкреслити, зупинитися над) ...
- Висновок носить ... характер ...
- Зі сказаного раніше випливає ...
- На закінчення, нарешті, в останню чергу ...
- У висновку...

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НАУКОВОГО СТИЛЮ

- абсолютна більшість,
- акцентувати увагу,
- поза сумнівом,
- без винятку,
- незліченна кількість,
- з огляду на те, що,
- через те що,
- у цьому випадку,
- значною мірою,
- у крайньому разі,
- у загальних рисах,
- в окремих випадках,
- на відміну від,
- на підтвердження,
- у ряді випадків,
- у зв'язку з тим, що,
- унаслідок того, що,
- відігравати роль,
- із сказаного випливає,

- мати на меті,
- є всі підстави думати,
- виключити можливість похибки,
- як зазначено вище,
- незаперечний факт,
- неодмінна умова,
- можна зробити висновки,
- сформулювати правило,
- наслідки експерименту,
- попередні висновки,
- як показав аналіз тощо.

НАУКОВІ МЕТАФОРИ

- Царство рослин,
- екватор клітини,
- дрібний підприємець,
- шлюбні танці,
- риба-пилка,
- виживає найсильніший,
- основний догмат,
- генетичний код,
- дерево життя,
- мозок як комп'ютер тощо.

I етап: введення у поняття наукової доповіді

Вправа 1: Погляньте на (перед таблицею?) таблицю, де зазначено характеристику наукового стилю, детально її проаналізуйте. Прочитайте уривки текстів, надані під таблицею та знайдіть текст наукового стилю. Доведіть правильність свого вибору за допомогою характеристики з таблиці.

Науковий стиль — функціональний стиль сучасної української літературної мови, який обслуговує науку, техніку, виробництво. Він поділяється на такі підстили: власне науковий, науковопопулярний, науково-навчальний, науково-публіцистичний.

Усі різновиди наукового стилю об'єднує основна функція — інформативна, основне завдання — ділитися зі слухачами науковою інформацією. Вирівняти за шириною сторінки

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ НАУКОВОГО СТИЛЮ

1.Об'єктивність	знеособлена манера викладу («я» майже відсутнє, слід вживати «ми» (1особу множини), щоб позначити, що всі наукові відкриття колективні, отже є озагальненням здобутків багатьох учених)
2.Точність	використання термінів, математичних і статистичних знаків, назв, символів, таблиць, схем, графіків та ін.
3.Інформативна насиченість	Речення завжди повні, часто складні, у них наявні сполучники; вони передають логіку викладу даних.
4.Логічність	поділ тексту на частини, розділи, параграфи; вставні слова (речення), підрядкові примітки тощо
5.Лексика	широке використання термінів; перевага іменників, що позначають абстрактні поняття й узагальнення;

	наявність відносних прикметників (<i>глобальний, всесвітній, зворотний, займенниковий</i>), пасивних дієприкметників (<i>трансформований, зрощений, злагоджений</i>), дієслів, які вказують на зв'язок між явищами (<i>доводити, підкреслювати, визначати</i>)
б.Композиційно-архітектонічні особливості	документація тверджень, посилання й цитати; згадки про праці та прізвища вчених; висновки й практичні рекомендації в кінці тексту

Тексти:

1. Дід — це жива мудрість, неписана історія нашого народу. На своїх зігнутих плечах несуть діди стільки краси й ніжності, що може позаздрити їм будь-хто. І коли в автобусі я бачу сідоглавого предка мого з в'язанкою бубликів, я чомусь думаю: зараз прийде в хату, добуде свій нехитрий гостинець і скаже своєму Іванкові: «А глянь, що я приніс від зайця...» Він посадить своє чорняве чи біляве онучатко, і воно, роззявивши ротика, слухатиме його простодушні оповіді, у яких переплететься дійсність і фантазія. І колись обов'язково прокинеться в його душі дідова краса, і живитиме його дідова мудрість і дідова мова (За В. Симоненком).

2. Однією з найбільш серйозних екологічних проблем України сьогодні можна вважати проблему утилізації і переробки різних відходів. У країні діє близько 800 офіційних звалищ, загальна кількість сміття на яких перевищила 35 млрд. т. Щорічно ця цифра зростає ще на сімсот-вісімсот тисяч тонн. За інформацією Міністерства екології та природних ресурсів, загальна площа всіх полігонів з відходами вже займає 4% площі України. Речовини, які виділяються в результаті хімічних реакцій на полігонах твердих побутових відходів, здатні перетворити територію України на одну суцільну зону екологічного лиха. Адже небезпечні хімічні речовини і бактерії

просочуються в ґрунт, потрапляють в повітря та ґрунтові води, отруюючи життя на відстані десятків кілометрів від звалища (news.finance.ua).

3. Стаття 1. Статус української мови як єдиної державної мови в Україні

1. Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова.
2. Статус української мови як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації.
3. Державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави.

4. Присудок — це головний член двоскладного речення, що означає дію, стан або ознаку підмета і граматично пов'язаний з ним. Відповідає на питання: що робить предмет? що з ним робиться? який він є? хто він такий? що він таке?

Вправа 2: Ознайомтеся з прикладом наукової доповіді (http://www.scilaw.pp.ua/p/blog-page_70.html). Письмово проаналізуйте характеристики цієї доповіді: морфологічні та лексичні особливості, характеристика структури доповіді.

II етап: детальний аналіз структури наукової доповіді

Вправа 3: Прочитайте план виступу (https://docs.google.com/document/d/1J-evu0oyjHiaRX_M47t3G0rUuZIKiAhK/edit?usp=sharing&oid=115224774290006749269&rtpof=true&sd=true). Визначте його тип мовлення, тему, основну думку, мікротеми. Виділіть засоби міжфразового зв'язку в тексті. Доведіть, що текст належить до наукового стилю. Запишіть тези тексту.

Вправа 4: Користуючись матеріалами підручника (В. О. Горпинич «Морфологія української мови»), створіть вступ з теми «Дієприкметник як частина мови». У вступі зазначте актуальність теми, мету роботи та завдання для її досягнення. За потреби використовуйте пам'ятку наукової доповіді.

III етап: вивчення мовних особливостей

Вправа 5: Прочитайте текст.

Наукова метафора — це слово чи словосполучення, що вжиті в переносному значенні для називання якогось поняття в науковій сфері за схожістю певних рис. Наприклад, біологічна метафора — це перенесення номінацій із загальноживаної у термінологічну сферу біології на основі подібності за формою, функцією, а також унаслідок схожості уявлень, складних асоціацій тощо. Біологічну метафору вживають для характеристики понять живої природи, живих істот, що населяють Землю чи вже вимерли. У ній утілені особливості будови, функцій, розвитку особин і родів, спадковості, мінливості, взаємних стосунків, систематики, поширення на Землі. Зокрема, біологічна метафора може називати: птахів (свистунок, бігун, косар, трубач, бомбардир); рослини (косарики, борець); ссавців (стрибун, полоскун, пекар); плазунів (хамелеон Джексона).

Важливу роль у створенні біологічної метафори відіграє своєрідна психологічна універсальність сприйняття кольорів. Так, прикметник чорний, що входить до складу кількох назв рослин (чемериця чорна, чорний корінь, мишій чорний та ін.), викликає у свідомості негативну конотацію, позначаючи

отруйні рослини. Прикметник білий у складі рослинних назв (карія біла, триперстень білий, білий лопух, ряст білий та ін.), навпаки, викликає позитивну конотацію, позначаючи лікарські рослини (За О. Білкою).

- Пригадайте визначення поняття «метафора». Яка функція метафор у текстах художнього стилю?
- Поясніть значення поняття «наукова метафора». Які функції наукової метафори?

Вправа 6: Прочитайте. До яких стилів мовлення можна віднести подані звороти? Визначте галузі науки, до яких належать термінологічні фразеологізми (складені терміни).

Зробити аналіз, з оригіналом згідно, відкриті питання, питома вага, покласти обов'язки, глухі приголосні, скласти бібліографію, привести до

одного знаменника, антонів вогонь, короткі прикметники, скласти технічний мінімум, розгорнути дискусію, накласти резолюцію, поставити експеримент, непряма мова, художній образ, зняти питання з порядку денного, добування кореня, мати місце.

Вправа 7: Прочитайте, правильно ставлячи наголос. Перевірте за потреби за

словником. Випишіть філологічні терміни. Поясніть їх значення.

Абетковий, агрономія, аналог, есе, асиметрія, багатоскладовий, бесіда, біржовий, видання, вимова, виразний, витрата, метафора, романтизм, епілог, евфонія, завдання, каталог, надбання, лексикографія, акцентологія, пекарський, постмодернізм, риторика, дискурс, сенсорний, типовий, факсиміле, фаховий, читання, шлунковий, ядерний.

IV етап: застосування практичних вправ з написання наукових текстів

Вправа 8: Напишіть наукову доповідь на будь-яку тему з розділу «Морфологія». Пам'ятайте про дотримання структури доповіді, вимог щодо її лексичного наповнення. За потреби скористайтеся рекомендованими джерелами. Обсяг роботи 4-6 сторінок. Для створення наукової доповіді користуйтеся словником з пам'ятки.

Рекомендовані джерела:

- 1) підручник з української мови для 10-го класу
- 2) В. О. Горпинич «Морфологія української мови»

V етап: виголошення наукових доповідей

Вправа 9: Прочитайте висловлювання. На основі їх сформулюйте поради для доповідачів.

1. Нехай паузи поділяють думку, що викладається, на її складові частини, але щоб кожна з цих частин не втрачала своєї належності й безперервності (К. Станіславський). 2. Тон голосу, очі і вираз обличчя є не менш красномовними, ніж слова (Ж. де Лабрюйєр). 3. Модуляції голосу — найпрекрасніша з усіх чарівностей красномовства. Це музика голосу (Л. да

Вінчі). 4. Слово... є певною мірою стимулом розуму. Але коли словом занадто захоплюються і відривають його від реальності, воно вже втрачає зв'язок з дійсністю... Перший симптом — це надто велика кількість слів для вираження й короткого змісту. Скоро постає другий симптом: базікання, яке не виражає ніякого змісту (Т. Майореску). 5. Форма, у яку одягнені думки оратора, збуджує увагу й захоплення натовпу (Ф. Честерфілд)

Вправа 10: Виголосіть попередньо підготовану наукову доповідь. Дотримуйтеся правил інтонації, використовуйте жести, міміку. Слідкуйте за тим, щоб гучність голосу була відповідною. Пам'ятайте, що виступ має тривати від 5 до 10 хвилин.

Таблиця 1

**Вимоги програми щодо оволодіння учнями 10-го класу філологічного
напряму науковим стилем мовлення**

Мовна, лінгвістична змістова лінії	Змістове наповнення
<p>Діяльнісна складова:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. виконує творчу роботу, готує повідомлення за результатами власного наукового (фразеологічного) пошуку; 2. визначає стилістичні функції прислівника в художніх і наукових текстах; 3. пояснює спільне та відмінне між різними жанрами науково-навчального стилю (рецензія, анотація, доповідь, реферат, тези, конспект); 4. характеризує лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості наукового стилю, сфери його використання та призначення; 5. уміє трансформувати текст одного стилю в інший стиль; 6. розрізняє науково-навчальний і науково-популярний різновиди наукового стилю; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наукова лексика 2. Застаріла лексика в науковому і художньому стилях (історія, література). Інтернаціоналізми в науковому стилі (математика, біологія, фізика). 3. Фразеологія наукова, публіцистична, офіційно-ділова. Фразеологізми з професійної мови. 4. Абревіатури в художньому і науковому стилях (література, історія). 5. Дієприкметники, дієприслівники в

<p>7. бере участь у бесідах, дискусіях, дебатах, відеоконференціях;</p> <p>8. реферує науковий текст, складає план наукової статті;</p> <p>9. готує реферати, тези, рецензії з навчально-наукової проблеми, доповіді на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступи в науковому стилі та їх оцінкою; здійснює редагування науково-навчальних текстів;</p> <p>10. створює короткі повідомлення з наукової теми, проводить пошукові дослідження; бере участь у дослідницьких проектах.</p> <p>11. проводить бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; систематизує інформацію з різних джерел, у т.ч. довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); володіє основними способами (прийомами) інформаційної переробки писемного тексту;</p> <p>12. складає таблиці, схеми на основі наукового тексту, формулює узагальнення;</p> <p>13. дискутує, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, веде конструктивний діалог</p>	<p>наукових текстах (історія, географія, біологія, фізика).</p> <p>б. Науковий стиль (10 год.) (сфери використання і призначення. Основні ознаки наукового стилю: логічність, точність, абстрактність, узагальненість, об'єктивність викладу. Наукова метафорика. Підстилі наукового стилю: власне науковий, науково-навчальний і науково-популярний та їх особливості. Основні жанри наукового стилю. Бесіди, дискусії, повідомлення на наукову тему. Структура текстів різних жанрів. Особливості конспектування. Читання наукової, науково-популярної</p>
---	---

<p>зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм.</p> <p>14. переказує докладно прослуханий або прочитаний текст художнього, наукового чи публіцистичного стилів мовлення за самостійно складеним складним планом, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, ураховуючи комунікативне завдання, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму;</p> <p>15. реферує науковий текст, складає план наукової статті;</p> <p>16. готує реферати, тези, рецензії з навчально-наукової проблеми, доповіді на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступи в науковому стилі та їх оцінкою; здійснює редагування науково-навчальних текстів</p> <p>17. визначає стилістичні функції прислівника в художніх і наукових текстах;</p>	<p>статті, довідкової літератури.</p> <p>Написання доповідей, рефератів, анотацій, тез, рецензій з навчально-наукової проблеми. Спільне й відмінне між ними.</p> <p>Редагування.</p> <p>Бібліографічний пошук на тему наукової роботи із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>7. Основи ораторського мистецтва (11 клас) (Академічне красномовство, його характерні ознаки, різновиди (наукове, наукового-популярне, навчальне).</p>
---	---

<p>Мовна, лінгвістична змістові лінії – міжпредметні зв'язки - Монологічне мовлення (навчальні й контрольні види) Говоріння</p>	<p>Доповідь у науковому стилі.</p>
---	------------------------------------

Додаток Г

Опитувальник 1 (10-Б клас)

1. Як ви використовуєте науковий стиль мовлення? (можливі кілька відповідей)

- Я читаю статті, тексти підручника, матеріали в Інтернеті, дивлюся наукові документальні фільми
- Я беру/ брав/брала участь в роботі МАН
- Я готував/готувала наукові доповіді на уроках з української мови
- Я готував/готувала наукові доповіді з інших предметів
- Я не використовую науковий стиль

2. Оберіть правильне твердження

- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується в галузі науки і освіти.
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується у галузі науки, освіти, мас-медіа та політичній діяльності.
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який характеризується чіткою логікою викладу думок, експресивністю, використанням термінології.

- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується для впливу на думку читача

3. Оберіть рядок, де подано особливості наукового стилю:

- загальноновживані слова, експресивність, неповні речення, наявні жаргонізми/вульгаризми, дозволяється неправильна вимова.
- вживання термінів, чітка структура тексту, логічність, однозначність уживаних слів, використання складних речень, карт, схем, таблиць.
- нейтральна лексика, прямий порядок слів, точність і лаконічність, стандартний початок та кінець, використання мовних штамтів та кліше.
- використання емоційно-забарвлених слів, логічне викладення інформації з метою переконання слухачів, чіткий спосіб викладу думок, риторичні запитання, спонукальні речення.
- лексика різноманітна, естетичний вплив на читача, експресивність, змішування лексичних та граматичних стилів.

4. Де використовується науковий стиль?

- Художня література
- Наука, техніка, виробництво
- Засоби масової інформації
- Державно-політичному, економічному житті, законодавство, адміністративно-господарську діяльність.

5. Що таке наукова доповідь?

- Це текст, який потрібно написати
- Це текст, який потрібно прочитати
- Це текст, який потрібно написати і прочитати вголос
- Це текст, який потрібно написати і виголошувати, спираючись на презентацію чи нотатки

6. Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

- Так, мені це точно знадобиться в житті
- Так, це не зайве.

- Чому б ні, колись це стане у пригоді
- Ні, мені це не буде потрібно

7. Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)

- Я рахую, що; у кінцевому рахунку, виключення
- Я переконаний, що; у підсумку, для наочності
- Підводити підсумки, прийняти участь, щодо цього
- Взяти участь, підсумувати, виняток

8. Котре термінологічне словосполучення неправильне?

- діюче законодавство
- текстовий редактор
- логічна операція
- наукове дослідження

9. Призначення усної форми наукової доповіді:

- Переконання слухача у своїй думці
- Привернення уваги слухача до певної проблеми/теми
- Створення бесіди, дискусії
- Чітке сприйняття за допомогою інтонації, темпу вимови, паузи.

10. Як характеризується підготована усна доповідь?

- чітка структура висловлювання
- імпровізовані відповіді
- довгі паузи, що заповнюються словами "ну", "гм", "ем"
- спонтанність

11. Оберіть правильне поєднання слів

- експериментальне дослідження
- багаточисельні спостереження
- принципове запитання
- вичерпана інформація

Опитувальник 1 (10-В клас)

1. Як ви використовуєте науковий стиль мовлення? (можливі кілька відповідей)

- Я читаю статті, тексти підручника, матеріали в Інтернеті, дивлюся наукові документальні фільми
- Я беру/ брав/брала участь в роботі МАН
- Я готував/готувала наукові доповіді на уроках з української мови
- Я готував/готувала наукові доповіді з інших предметів
- Я не використовую науковий стиль

2. Оберіть правильне твердження

- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується в галузі науки і освіти.
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується у галузі науки, освіти, мас-медіа та політичній діяльності.
- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який характеризується чіткою логікою викладу думок, експресивністю, використанням термінології.

- Науковий стиль - це функціональний різновид мови, який використовується для впливу на думку читача

3. Оберіть рядок, де подано особливості наукового стилю:

- загальноновживані слова, експресивність, неповні речення, наявні жаргонізми/вульгаризми, дозволяється неправильна вимова.
- вживання термінів, чітка структура тексту, логічність, однозначність уживаних слів, використання складних речень, карт, схем, таблиць.
- нейтральна лексика, прямий порядок слів, точність і лаконічність, стандартний початок та кінець, використання мовних штамтів та кліше.
- використання емоційно-забарвлених слів, логічне викладення інформації з метою переконання слухачів, чіткий спосіб викладу думок, риторичні запитання, спонукальні речення.
- лексика різноманітна, естетичний вплив на читача, експресивність, змішування лексичних та граматичних стилів.

4. Де використовується науковий стиль?

- Художня література
- Наука, техніка, виробництво
- Засоби масової інформації
- Державно-політичному, економічному житті, законодавство, адміністративно-господарську діяльність.

5. Що таке наукова доповідь?

- Це текст, який потрібно написати
- Це текст, який потрібно прочитати
- Це текст, який потрібно написати і прочитати вголос
- Це текст, який потрібно написати і виголошувати, спираючись на презентацію чи нотатки

6. Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

- Так, мені це точно знадобиться в житті
- Так, це не зайве.

- Чому б ні, колись це стане у пригоді
- Ні, мені це не буде потрібно

7. Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)

- Я рахую, що; у кінцевому рахунку, виключення
- Я переконаний, що; у підсумку, для наочності
- Підводити підсумки, прийняти участь, щодо цього
- Взяти участь, підсумувати, виняток

8. Котре термінологічне словосполучення неправильне?

- діюче законодавство
- текстовий редактор
- логічна операція
- наукове дослідження

9. Призначення усної форми наукової доповіді:

- Переконавання слухача у своїй думці
- Привернення уваги слухача до певної проблеми/теми
- Створення бесіди, дискусії
- Чітке сприйняття за допомогою інтонації, темпу вимови, паузи.

10. Як характеризується підготована усна доповідь?

- чітка структура висловлювання
- імпровізовані відповіді
- довгі паузи, що заповнюються словами "ну", "гм", "ем"
- спонтанність

11. Оберіть правильне поєднання слів

- експериментальне дослідження
- багаточисельні спостереження
- принципове запитання
- вичерпана інформація

12. Якби перед Вами були видатні науковці, чи зважилися б Ви виголошувати доповідь перед ними?

- Так
- Ні

Додаток Д

Опитувальник 2 (10-Б клас)

1. Оберіть правильне твердження про наукову доповідь

- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми; виголошується в аудиторії.
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми, не виголошується в аудиторії.
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомлення з теми, що не є актуальною та не потребує вирішення
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомлення з актуальної наукової проблеми, що потребує вирішення. Не виголошується в аудиторії.

2. Виберіть фразеологічні звороти, що вживаються у науковій доповіді

- Кривити душею, вибитися в люди, кирпу гнути, хай йому грець, ні сіло ні впало.
- Мати вплив, домогтися успіхів, широким фронтом, надавати допомогу, почесний обов'язок.

- Оголосити догану, заслухавши і обговоривши, взяти до уваги, порядок денний, прийняти рішення.
- Можна зробити висновки, сформулювати правило, наслідки експерименту, попередні висновки, як показав аналіз

3. Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)

- Я рахую, що; у кінцевому рахунку, виключення
- Я переконаний, що; у підсумку, для наочності
- Підводити підсумки, прийняти участь, щодо цього
- Взяти участь, підсумувати, виняток

4. Знайдіть наукові метафори

- Грім розсердився, вишня пишається білим цвітом, осінь ходить, іде дощ, вис вітер.
- Білий світ, рука долі, дно життя, хвіст літака, чорна душа.
- Царство рослин, екватор клітини, дрібний підприємець, шлюбні танці, риба-пилка.
- Час біжить, тепла атмосфера, гроші тануть, чутки ходять, грудка суму.

5. Які терміни-словосполучення ви використали б у своїй науковій доповіді?

- Доконаний вид, рівнобедрений трикутник, снотовидний собака, корінь квадратний.
- День Соборності України, Різдво Христове, швидка допомога, корупційні схеми.
- Комплексні заходи, превентивний удар, теорія ймовірності, запалення
- легень
- Чистий четвер, мінлива хмарність, поривчастий вітер, День народження

6. Оберіть правильне твердження

- В усному науковому мовленні наголос не відіграє важливої ролі
- В усному науковому мовленні наголос відіграє важливу роль

- В усному науковому мовленні немає наголосів
- В усному науковому мовленні роль відіграє тільки словесний наголос

7. Оберіть рядок, де всі словосполучення є правильними

- область науки, об'єм знань, в силу обставин
- провідна установа, вищий навчальний заклад, задавати питання
- представляю спробу, навести приклад, насамперед
- ставити запитання, галузь науки, через обставини

8. Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

- Так, мені це точно знадобиться в житті
- Так, це не зайве
- Чому б ні, колись це стане у нагоді
- Ні, мені це не буде потрібно

9. Оберіть рядок, де правильно зазначено структуру наукової доповіді

- вступ, основна частина, висновки
- основна частина, висновки, вступ
- вступ, висновки, основна частина
- основна частина, вступ, висновки

10. Які б структурні елементи ви додали у вступ наукової доповіді?

- тему, актуальність роботи, мету
- тему та мету
- актуальність та мету роботи
- тему та актуальність роботи

11. Оберіть всі рядки, де зазначено вимоги до виголошення наукової доповіді (можливі три відповіді)

- читати тези наукової доповіді під час виголошення – говорити просто, чітко, зрозуміло, переконливо
- дотримуватися логічного викладу думок

- будувати смислові зв'язки між частинами тексту, переходи від одного аспекту проблеми до іншого, від одного доповідача до іншого
- говорити стримано, монотонно, не використовувати міміку та жести не використовувати риторичних запитань

Додаток Е

Опитувальник 2 (10-В клас)

1. Оберіть правильне твердження про наукову доповідь

- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми; виголошується в аудиторії.
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми, не виголошується в аудиторії.
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомлення з теми, що не є актуальною та не потребує вирішення
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомлення з актуальної наукової проблеми, що потребує вирішення. Не виголошується в аудиторії.

2. Виберіть фразеологічні звороти, що вживаються у науковій доповіді

- Кривити душею, вибитися в люди, кирпу гнути, хай йому грець, ні сіло ні впало.

- Мати вплив, домогтися успіхів, широким фронтом, надавати допомогу, почесний обов'язок.
- Оголосити догану, заслухавши і обговоривши, взяти до уваги, порядок денний, прийняти рішення.
- Можна зробити висновки, сформулювати правило, наслідки експерименту, попередні висновки, як показав аналіз

3. Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)

- Я рахую, що; у кінцевому рахунку, виключення
- Я переконаний, що; у підсумку, для наочності
- Підводити підсумки, прийняти участь, щодо цього
- Взяти участь, підсумувати, виняток

4. Знайдіть наукові метафори

- Грім розсердився, вишня пишається білим цвітом, осінь ходить, іде дощ, вис вітер.
- Білий світ, рука долі, дно життя, хвіст літака, чорна душа.
- Царство рослин, екватор клітини, дрібний підприємець, шлюбні танці, риба-пилка.
- Час біжить, тепла атмосфера, гроші тануть, чутки ходять, грудка суму.

5. Які терміни-словосполучення ви використали б у своїй науковій доповіді?

- Доконаний вид, рівнобедрений трикутник, снотовидний собака, корінь квадратний.
- День Соборності України, Різдво Христове, швидка допомога, корупційні схеми.
- Комплексні заходи, превентивний удар, теорія ймовірності, запалення
- легень
- Чистий четвер, мінлива хмарність, поривчастий вітер, День народження

6. Оберіть правильне твердження

- В усному науковому мовленні наголос не відіграє важливої ролі
- В усному науковому мовленні наголос відіграє важливу роль
- В усному науковому мовленні немає наголосів
- В усному науковому мовленні роль відіграє тільки словесний наголос

7. Оберіть рядок, де всі словосполучення є правильними

- область науки, об'єм знань, в силу обставин
- провідна установа, вищий учбовий заклад, задавати питання
- представляю спробу, навести приклад, насамперед
- ставити запитання, галузь науки, через обставини

8. Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

- Так, мені це точно знадобиться в житті
- Так, це не зайве
- Чому б ні, колись це стане у нагоді
- Ні, мені це не буде потрібно

9. Оберіть рядок, де правильно зазначено структуру наукової доповіді

- вступ, основна частина, висновки
- основна частина, висновки, вступ
- вступ, висновки, основна частина
- основна частина, вступ, висновки

10. Які б структурні елементи ви додали у вступ наукової доповіді?

- тему, актуальність роботи, мету
- тему та мету
- актуальність та мету роботи
- тему та актуальність роботи

11. Оберіть всі рядки, де зазначено вимоги дощого виголошення наукової доповіді (можливі три відповіді)

- читати тези наукової доповіді під час виголошення говорити просто, чітко, зрозуміло, переконливо

- дотримуватися логічного викладу думок
- будувати смислові зв'язки між частинами тексту, переходи від одного аспекту проблеми до іншого, від одного доповідача до іншого
- говорити стримано, монотонно, не використовувати міміку та жести не використовувати риторичних запитань

12.Якби перед Вами були видатні науковці, чи зважилися б Ви виголошувати доповідь перед ними?

- Так
- Ні